

تذکر این کتاب توسط مؤسسه فرهنگی - اسلامی شبکه الامامین الحسنین  
علیهما السلام بصورت الکترونیکی برای مخاطبین گرامی منتشر شده است.  
لازم به ذکر است تصحیح اشتباهات تایپی احتمالی، روی این کتاب انجام  
گردیده است.

بانک احادیث اهل بیت علیهم السلام

(سیاسی)

واحد تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان.

## حاکم

### حدیث - 1

قال رسول الله ﷺ : إسمعوا و أطيعوا لمن ولاه الله الأمر، فإنه نظام الإسلام.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: از حاکمان الهی اطاعت کنید و گوش بفرمان باشید زیرا اطاعت از رهبری مایه نظام (و انسجام) اسلام است.  
«مالی مفید، ج 1، ص 14، ح 2»

### حدیث - 2

قال الامام علی علیه السلام : و مكان القيم بالامر مكان النظام من الخرز يجمعه و يضمه فإذا انقطع النظام تفرق الخرز و ذهب ثم لم يجتمع بحذافيره أبدا.  
امام علی علیه السلام فرمودند: جایگاه رهبر و سرپرست در اجتماع، جایگاه رشته‌ای است که دانه‌ها را بهم پیوند داده و جمع می‌کند، و آنگاه که آن رشته بگسلد، دانه‌ها پراکنده گشته و هرگز تمام آنها جمع نخواهند شد.  
«نهج البلاغه، خطبه 146»

### حدیث - 3

قال رسول الله ﷺ : مَنْ وَلِيَ مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ شَيْئًا فَحَسَنْتُ سِيرَتُهُ رُزِقَ الْهَيْبَةَ فِي قُلُوبِهِمْ ... وَإِذَا عَدَلَ فِيهِمْ مُدَّ فِي عُمُرِهِ.

پیامبر اکرم ﷺ : هر کس اداره بخشی از امور مسلمانان را بر عهده بگیرد و رفتارش خوب باشد، در دل های آنان هیبت می یابد ... و اگر در میان آنان به عدالت رفتار کند، عمرش افزون می گردد.

«ذیل تاریخ بغداد، ج 2، ص 136، ح 419»

### حدیث - 4

امام علی علیه السلام :

الْعَدْلُ قِوَامُ الرَّعِيَّةِ وَجَمَالُ الْوَلَاةِ .

عدالت، برپادارنده مردم و زیور حکمرانان است.

غرر الحكم : 1954 منتخب میزان الحکمة : 360

### حدیث - 5

الامام علی علیه السلام

مِنْ كِتَابِهِ لِلْأَشْتَرِ لَمَّا وَلَّاهُ مِصْرَ: وَلْيَكُنْ أَبْعَدَ رَعِيَّتِكَ مِنْكَ، وَأَشْنَأُهُمْ عِنْدَكَ،  
أَطْلُبُهُمْ لِمَعَايِبِ النَّاسِ؛ فَإِنَّ فِي النَّاسِ عُيُوبًا، الْوَالِي أَحَقُّ مَنْ سَتَرَهَا، فَلَا تَكْشِفَنَّ  
عَمَّا غَابَ عَنْكَ مِنْهَا .

امام علی علیه السلام . در فرمان استانداری مصر به مالک اشتر فرمودند: باید دورترین افراد ملت از تو و دشمن‌ترین آنها نزد تو ، عیب‌جویترین آنها از مردم باشد ؛ زیرا مردم (خواه ناخواه) عیب‌هایی دارند و زمامدار سزاوارترین کس به پوشاندن آنهاست . بنابراین ، درباره آن دسته از عیب‌های مردم که بر تو پوشیده‌است ، پی‌جویی و کنجکاوی مکن .

نهج البلاغة : الكتاب 53 منتخب میزان الحکمة : 420

## حدیث - 6

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم :

مَنْ مَدَحَ سُلْطَانًا جَائِرًا وَتَخَفَّ وَتَضَعَّعَ لَهُ طَمَعًا فِيهِ كَانَ قَرِينَهُ إِلَى النَّارِ .  
هر کس حکمران ستمگری را مدح گوید و از سرِ چشمداشت به او ، خود را در برابرش خفیف و خوار گرداند ، همسفر او به سوی آتش باشد .

أمالی الصدوق : 1 / 347

## حدیث - 7

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم :

النَّظَرُ إِلَى الْعَالِمِ عِبَادَةٌ ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْإِمَامِ الْمُقْسِطِ عِبَادَةٌ ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْوَالِدَيْنِ بَرَاقَةٌ وَرَحْمَةٌ عِبَادَةٌ ، وَالنَّظَرُ إِلَى أَخٍ تَوَدُّهُ فِي اللَّهِ عِزٌّ وَجَلَّ عِبَادَةٌ .  
نگریستن به دانشمند عبادت است ، نگریستن به پیشوای دادگر عبادت است ، نگاهِ دلسوزانه و مهرآمیز به پدر و مادر عبادت است و نگریستن به برادری که برای خداوند عز و جل دوستش داری عبادت است .

## حدیث - 8

امام علی علیه السلام :

إِنَّ فِي سُلْطَانِ اللَّهِ عِصْمَةً لِّأَمْرِكُمْ، فَأَعْطُوهُ طَاعَتَكُمْ غَيْرَ مُلَوَّمَةٍ (مُتَلَوِّمِينَ) وَلَا مُسْتَكْرَهٍ بِهَا، وَاللَّهُ لَتَفْعُلَنَّ أَوْ لَيَنْقُلَنَّ اللَّهُ عَنْكُمْ سُلْطَانَ الْإِسْلَامِ، ثُمَّ لَا يَنْقُلُهُ إِلَيْكُمْ أَبَدًا حَتَّى يَأْرِزَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِكُمْ؛

همانا سلطان خدا مایه نگهداری و سامان یافتن کار شماست؛ پس بی درنگ و با میل و اختیار او را اطاعت کنید. سوگند به خدا که یا این کار را می‌کنید یا خداوند سلطان اسلام را از شما می‌گیرد و دیگر هرگز آن را به شما منتقل نمی‌کند، تا به دست دیگری سپرده شود .

نهج البلاغة : الخطبة 169 منتخب میزان الحکمة : 278

## حدیث - 9

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم :

قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : إِذَا عَصَانِي مَنْ خَلَقِي مَن يَعْرِفُنِي سَلَّطْتُ عَلَيْهِ مَن خَلَقِي مَن لَا يَعْرِفُنِي؛

خداوند عز و جل فرمود: هرگاه از خلق من کسی که مرا می‌شناسد نافرمانیم کند، از میان خلق خود کسی را که مرا نمی‌شناسد بر او مسلط گردانم .

الفقيه : 4 / 404 / 5871 منتخب میزان الحکمة : 616

## حدیث - 10

امام علی علیه السلام :

شَرُّ الْوَلَاةِ مَنْ يَخَافُهُ الْبَرِيُّ ؛

بدترین حکمرانان ، کسی است که بیگناه از او بترسد .

غرر الحكم : 5687 منتخب میزان الحکمة : 616

## حدیث - 11

امام علی علیه السلام :

سَبْعُ أَكُولٍ حَطُومٌ خَيْرٌ مِنَ وَالٍ ظُلُومٍ غَشُومٌ ؛

جانور درنده پُر خور بی رحم، بهتر از حکمران ستمگر دژخیم است .

غرر الحكم : 5626 منتخب میزان الحکمة : 616

## حدیث - 12

امام علی علیه السلام :

لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ ، يَعْمَلُ فِي إِمْرَتِهِ الْمُؤْمِنُ وَيَسْتَمْتِعُ فِيهَا الْكَافِرُ ، وَيُبَلِّغُ اللَّهُ فِيهَا الْأَجَلَ ، وَيُجْمَعُ بِهِ الْفَيْءُ ، وَيُقَاتَلُ بِهِ الْعَدُوُّ ، وَتَأْمَنُ بِهِ السُّبُلُ ، وَيُؤْخَذُ بِهِ لِلضَّعِيفِ مِنَ الْقَوَى ، حَتَّى يَسْتَرِيحَ بَرٌّ وَيُسْتَرَاخَ مِنْ فَاجِرٍ ؛

مردم را ناچار فرمانروایی باید ؛ نیکوکار یا تبهکار ؛ زیرا در حکومت او فرد با ایمان کار خویش (اطاعت خدا) می کند و کافر بهره خویش می برد و خداوند با وجود حکومت هرکس را به اجل مقدر می رساند و به وسیله او

مالیاتها جمع آوری می شود و با دشمن جنگیده می شود و راهها ایمن می گردد و حق ناتوان از زورمند ستانده می شود و نیکوکار آسایش می بیند و از تبهکار در امان می مانند .

بحار الأنوار : 75 / 358 / 72 منتخب میزان الحکمة : 26

### حدیث - 13

رسول الله ﷺ

لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ، لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ؛ فَإِنَّكَ إِذَا أُعْطِيَتْهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وَكِلَتْ فِيهَا إِلَى نَفْسِكَ، وَإِنْ أُعْطِيَتْهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا .

پیامبر خدا ﷺ به عبدالرحمن بن سمره فرمودند:

ای عبدالرحمن بن سمره ، داوطلب امارت مشو ؛ زیرا اگر با تقاضای تو این منصب به تو سپرده شود در اداره آن به خودت واگذار می شود و اگر بدون تقاضای تو به تو واگذار شود ، در اداره آن یاری می شوی .

سنن أبی داود : 2929 منتخب میزان الحکمة : 618

### حدیث - 14

امام صادق علیه السلام :

ثَلَاثَةٌ تَجِبُ عَلَى السُّلْطَانِ لِلْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ: مُكَافَأَةُ الْمُحْسِنِ بِالْإِحْسَانِ لِيَزِدَادُوا رَغْبَةً فِيهِ، وَتَغْمُدُ ذُنُوبَ الْمُسِيءِ لِيَتُوبَ وَيَرْجِعَ عَنْ غِيِّهِ (عْتَبِهِ)، وَتَأْلُفُهُمْ جَمِيعًا بِالْإِحْسَانِ وَالْإِنصَافِ؛

سه چیز است که بر زمامدار واجب است درباره خواص و عوام رعایت کند : پاداش نیکوکار را به نیکی دادن تا بر رغبت مردم به کارهای نیک افزوده شود ، پوشاندن گناهان بدکار تا توبه کند و از گمراهی و انحراف خود برگردد و ایجاد الفت میان همه آنان از طریق احسان و رعایت انصاف و داد .

تحف العقول : 319 منتخب میزان الحکمة : 618

### حدیث - 15

حَقُّ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يَحْكُمَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَأَنْ يُؤَدِّيَ الْأَمَانَةَ ، فَإِذَا فَعَلَ فَحَقُّ عَلَى النَّاسِ أَنْ يَسْمَعُوا لَهُ وَأَنْ يُطِيعُوا وَأَنْ يُجِيبُوا إِذَا دُعُوا .

امام وظیفه دارد بر اساس کتاب خدا حکومت کند و امانت را ادا نماید . چون چنین کند مردم وظیفه دارند سخنش بشنوند ، فرمانش ببرند و هرگاه آنان را فرا خواند ، اجابت کنند .

کنز العمال : 14313 منتخب میزان الحکمة : 32

### حدیث - 16

الامام علی عليه السلام

فِي كِتَابِهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ: أَمَّا بَعْدُ ، فَلَا يَكُنْ حَظُّكَ فِي وَلَا يَتِكَ مَالًا تَسْتَفِيدُهُ ، وَلَا غَيْظًا تَسْتَفِيهِ ، وَلَكِنْ إِمَاتَهُ بَاطِلٍ وَإِحْيَاءُ حَقٍّ .

امام علی عليه السلام

در نامه خود به ابن عباس: اما بعد ؛ مبدا بهره تو از حکومت به دست آوردن مالی یا فرو نشاندن خشمی باشد . بلکه باید بهره‌ات میراندن باطل باشد و زنده کردن حق .

بحار الأنوار : 40 / 238 / 10 منتخب میزان الحکمة : 26

### حدیث - 17

امام صادق علیه السلام :

مَنْ تَوَلَّى أُمْرًا مِنْ أُمُورِ النَّاسِ فَعَدَلَ وَفَتَحَ بَابَهُ وَرَفَعَ شَرَّهُ وَنَظَرَ فِي أُمُورِ النَّاسِ ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عِزُّهُ وَجَلَّ أَنْ يُؤْمِنَ رَوْعَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ ؛  
هر کس زمام امری از امور مردم را به دست گیرد و عدالت پیشه کند و در خانه خود را به روی مردم بگشاید و شرّ نرساند و به امور مردم رسیدگی کند ، بر خداوند عز و جل است که در روز قیامت او را از ترس و هراس ایمن گرداند و به بهشتش برَد .

بحار الأنوار : 75 / 340 / 18

### حدیث - 18

امام علی علیه السلام :

أَحْسَنُ الْمُلُوكِ حَالًا مَنْ حَسُنَ عَيْشُ النَّاسِ فِي عَيْشِهِ ، وَعَمَّ رِعْيَتُهُ بَعْدَ لِه ؛  
نکو حال ترین شاهان، کسی است که مردم در روزگار او به نیکی زندگی کنند و عدالتش را در میان رعیت خود بگسترانند .

غرر الحکم : 3261 منتخب میزان الحکمة : 514

## حدیث - 19

امام صادق علیه السلام :

أَفْضَلُ الْمُلُوكِ مَنْ أُعْطِيَ ثَلَاثَ خِصَالٍ : الرَّأْفَةَ ، وَالْجُودَ ، وَالْعَدْلَ ؛  
برترین شهریاران کسی است که سه خصلت داشته باشد : مهربانی ، بخشنندگی  
و دادگری .

تحف العقول : 319 منتخب میزان الحکمة : 514

## حدیث - 20

امام علی علیه السلام :

خَيْرُ الْمُلُوكِ مَنْ أَمَاتَ الْجَوْرَ وَأَحْيَا الْعَدْلَ ؛  
بهترین پادشاهان ، آن است که بیداد را بمیراند و دادگری را زنده سازد .  
غرر الحکم : 5005 منتخب میزان الحکمة : 514

## حدیث - 21

امام علی علیه السلام :

أَجَلُّ الْمُلُوكِ مَنْ مَلَكَ نَفْسَهُ وَبَسَطَ الْعَدْلَ ؛  
ارجمندترین شهریاران کسی است که بر نفس خود شهریاری کند و  
عدالت را بگستراند .

غرر الحکم : 3206 منتخب میزان الحکمة : 514

## حدیث - 22

پیامبر خدا ﷺ :

إِنَّ مِنْ تَعْظِيمِ جَلَالِ اللَّهِ عِزِّ وَ جَلِّ كَرَامَةِ ذِي الشَّيْبَةِ ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ ، وَالْإِمَامِ الْعَادِلِ ؛

احترام نهادن به ریش سفید و قرآن دان و پیشوای دادگر، بزرگداشت جلال و شکوه خداوند عز و جل است .

کنز العمال : 25507 منتخب میزان الحکمة : 384

## حدیث - 23

امام علی علیه السلام :

أَفْضَلُ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ ، هُدًى وَهَدًى ، فَأَقَامَ سُنَّةَ مَعْلُومَةٍ ، وَأَمَاتَ بَدْعَةً مَجْهُولَةً ؛

برترین بندگان خدا نزد خداوند، پیشوای دادگری است که رهیافته باشد و رهنما . پس ، سنتی شناخته شده را برپا دارد و بدعتی ناشناخته را بمیراند .

نهج البلاغة : الخطبة 164 منتخب میزان الحکمة : 448

## حدیث - 24

امام علی علیه السلام :

السُّلْطَانُ وَزَعَهُ اللَّهُ فِي أَرْضِهِ ؛

فرمانروایان، پاسداران احکام خدا در زمین اویند .

نهج البلاغة : الحکمة 332 منتخب میزان الحکمة : 278

## حدیث - 25

پیامبر خدا ﷺ :

السُّلْطَانُ الْعَادِلُ الْمُتَوَاضِعُ ظِلُّ اللَّهِ وَرُوحُهُ فِي الْأَرْضِ ؛  
سلطانِ دادگرِ فروتن، سایه خدا و نیزه او در زمین است .  
کنز العمال : 14589 منتخب میزان الحکمة : 278

## حدیث - 26

امام علی علیه السلام :

الْعُلَمَاءُ حُكَّامٌ عَلَى النَّاسِ ؛  
عالمان ، فرمانروای بر مردمند.  
غرر الحکم : 507 منتخب میزان الحکمة : 402

## حدیث - 27

پیامبر خدا ﷺ :

ثَلَاثَةٌ لَا يَسْتَخِفُّ بِحَقِّهِمْ إِلَّا مُنَافِقٌ بَيْنَ النِّفَاقِ : ذُو الشَّيْبَةِ فِي الْإِسْلَامِ ، وَالْإِمَامُ  
الْمُقْسِطُ ، وَمُعَلِّمُ الْخَيْرِ ؛  
سه کس اند که جز منافقی که نفاقش آشکار است در حق آنان بی حرمتی نکند  
: ریش سفید اسلام ، پیشوای دادگر و آموزگار خوبیها.  
کنز العمال : 43811 منتخب میزان الحکمة : 400

## حدیث - 28

امام صادق علیه السلام :

يُهْلِكُ اللَّهُ سِتًّا بَسَتْ : الْأُمَرَاءَ بِالْجَوْرِ ، وَالْعَرَبَ بِالْعَصْبِيَّةِ ، وَالذَّهَاقِينَ بِالْكِبَرِ ،  
وَالْتُّجَّارَ بِالْخِيَانَةِ ، وَأَهْلَ الرُّسْتَاقِ بِالْجَهْلِ ، وَالْفُقَهَاءَ بِالْحَسَدِ ؛

خداوند شش گروه را به سبب شش خصلت نابود می‌کند : فرمانروایان را به سبب ستمگری ، عرب‌ها را به سبب تعصب ، ملاکان را به سبب کبر ، بازرگانان را به سبب خیانت ، روستاییان را به سبب نادانی و فقیهان را به سبب حسادت .

بحار الأنوار : 67 / 207 / 78

## حدیث - 29

امام علی علیه السلام فرمودند:

مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ  
بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مَعْلَمُ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْأَجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ  
وَمُؤَدِّبِهِمْ؛

کسی که خود را پیشوای مردم قرار داده، باید پیش از آموزش دیگران، خود را آموزش دهد و پیش از آن‌که دیگران را با زبان، ادب بیاموزد، با کردارش ادب آموزد و البته آموزش دهنده و ادب‌آموز خود بیش از آموزگار و ادب‌آموز مردم، شایسته تجلیل است.

غرر الحکم، ح 7016

### حدیث - 30

امام علی علیه السلام فرمودند:

مَنْ عَمِلَ بِالْحَقِّ مَالَ إِلَيْهِ الْخَلْقُ ؛

هر که به حق عمل کند ، مردم به او روی می آورند .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 8646

### حدیث - 31

امام علی علیه السلام فرمودند:

فَضِيلَةُ السُّلْطَانِ عِمَارَةُ الْبُلْدَانِ ؛

فضیلت مندی حاکم ، مایه آبادی شهرهاست .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 6562

### حدیث - 32

امام علی علیه السلام فرمودند:

الْجُنُودُ عِزُّ الدِّينِ وَ حُصُونُ الْوُلَاةِ ؛

لشکریان، مایه عزت دین و دژهای حاکمانند .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 1953

### حدیث - 33

امام علی علیه السلام فرمودند:

آلَةُ الرَّئِيسَةِ سَعَةُ الصَّدْرِ ؛

سعه صدر، ابزار ریاست است .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 1256

### حدیث - 34

امام علی علیه السلام :

فِيمَا كَتَبَهُ لِلأَشْتَرِ حِينَ وَلَّاهُ مِصْرَ: وَاعْلَمْ مَعَ ذَلِكَ أَنَّ فِي كَثِيرٍ مِنْهُمْ التُّجَّارَ وَذَوِي الصَّنَاعَاتِ ضَيْقًا فَاحِشًا، وَشُحًّا قَبِيحًا، وَاحْتِكَارًا لِلْمَنَافِعِ، وَتَحَكُّمًا فِي الْبَيْعَاتِ، وَذَلِكَ بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ، وَعَيْبٌ عَلَى الْوُلَاةِ، فَامْنَعُ مِنَ الْاِحْتِكَارِ؛ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنَعَ مِنْهُ؛

در فرمان زمامداری مصر به مالک اشتر : با این همه ، بدان که بسیاری از آنان تجّار و صاحبان صنعت در داد و ستد بیش از اندازه سختگیرند و بخل ورزی ناپسندی دارند و به منظور سود بیشتر کالا را احتکار می کنند و به دلخواه نرخ گران می بندند و این کار برای توده مردم زیانبار و برای حکمرانان عیب و ننگ است . بنابراین ، از احتکار جلوگیری کن ؛ زیرا که رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از آن منع فرموده است .

نهج البلاغه: الكتاب 53 و منتخب میزان الحکمة : 160

### حدیث - 35

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

من وَلّی شیئا من أُمور المسلمین لم ينظر الله فی حاجته حتّی ينظر فی حوائجهم؛

هر که چیزی از امور مسلمانان را به عهده گیرد خدا در حاجت وی ننگرد تا وی در حوائج مسلمانان بنگرد.  
نهج الفصاحه

### حدیث - 36

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

من عامل الناس فلم یظلمهم و حدّثهم فلم یکذبهم و وعدهم فلم یخلفهم فهو ممّن کملت مروّته و ظهرت عدالته و وجبت أخوّته و حرمت غیبتة؛  
هر که زمامدار مردم شود و ستمشان نکند و با آنها سخن کند و دروغشان نگوید و وعده شان دهد و تخلف نکند وی از جمله کسانی است که مروتش به کمال رسیده و عدالتش نمایان گشته و برادری با وی واجب و غیبتش حرام است.

نهج الفصاحه

### حدیث - 37

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ما من أمير عشره إلّا و هو يؤتى به يوم القيّمه مغلولاً حتّى يفكّه العدل أو  
يؤبّقه الجور؛

هر که زمام دار ده تن باشد روز قیامت در غل بیارندش تا عدالت غل او باز  
کند یا ستم هلاکش کند.  
نهج الفصاحه

### حدیث - 38

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ما من إمام يعفو عند الغضب إلّا عفى الله عنه يوم القيامة؛  
هر پیشوائی که هنگام خشم ببخشد خدا روز قیامت او را ببخشد.  
نهج الفصاحه

### حدیث - 39

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ما من أحد أفضل عند الله من إمام إن قال صدق و إن حكم عدل؛  
هیچ کس نزد خدا از پیشوائی که چون گوید راست گوید و چون حکم کند  
عدالت کند برتر نیست.  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 40

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

العدل حسن و لكن فی الامراء أحسن، السّخاء حسن و لكن فی الأغنياء أحسن، الورع حسن و لكن فی العلماء أحسن، الصّبر حسن و لكن فی الفقراء أحسن، التّوبه حسن و لكن فی الشّباب أحسن، الحياء حسن و لكن فی النّساء أحسن؛

عدالت نیک است ولی از زمامداران نیکوتر است، سخاوت نیک است ولی از اغنیا نیکوتر است، تقوی نیک است ولی از علما نیکوتر است صبر نیک است ولی از فقرا نیکوتر است. توبه نیک است ولی از جوانان نیکوتر است شرم نیک است ولی از زنان نیکوتر است.

نهج الفصاحه

#### حدیث - 41

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

صنّفان من النّاس إذا صلّح النّاس و إذا فسد النّاس فسد العلماء و الامراء؛

دو گروه از مردمند که اگر صالح بودند مردم به صلاح آیند و اگر فاسد بودند به فساد گرایند، دانشوران و زمامداران.

نهج الفصاحه

## حدیث - 42

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

خيار أئمتكم الذين تحبونهم و يحبونكم و تصلون عليهم و يصلون عليكم و شرار أئمتكم الذين تبغضونهم و يبغضونكم و تلعنونهم و يلعنونكم؛  
بهترین پیشوایان شما کسانی هستند که آنها را دوست دارید و شما را دوست دارند. شما آنها را دعا کنید و آنها نیز شما را دعا کنند و بدترین پیشوایان شما کسانی هستند که آنها را دشمن دارید و شما را دشمن دارند و آن ها را نفرین کنید و شما را نفرین کنند.  
نهج الفصاحه

## حدیث - 43

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

خمس هنّ من قواصم الظّهر: عقوق الوالدين و المرأه یا تمنها زوجها تخونه و الإمام يطيعه الناس و يعصى الله و رجل وعد عن نفسه خيرا فأخلف و اعتراض المرء في أنساب الناس؛  
پنج چیز کمر شکن است، بد رفتاری با پدر و مادر و زنی که شوهرش بدو اطمینان دارد ولی بدو خیانت کند و پیشوائی که مردم او را اطاعت کنند ولی او خدا را اطاعت نکند و مردی که وعده دهد و تخلف کند و بد گوئی شخص در باره نسب مردم.  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 44

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ثلاثه لا يستخفّ بحقّهم إلّا منافق ذو الشّیبه فی الإسلام و ذو العلم و إمام  
مقسط؛

سه کسند که هر که تحقیرشان کند منافق است آن که مویش در اسلام سپید  
شده باشد و دانشمند و پیشوای دادگستر،  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 45

امام علی علیه السلام فرمودند:

مكان القيم بالامر مكان النظام من الخرز يجمعه و يضمه فإذا انقطع النظام  
تفرق الخرز و ذهب ثم لم يجتمع بحذايره أبدا.  
جایگاه رهبر و سرپرست در اجتماع، جایگاه رشته ای است که دانه ها را بهم  
پیوند داده و جمع می کند، و آنگاه که آن رشته بگسلد، دانه ها پراکنده گشته و  
هرگز تمام آنها جمع نخواهند شد.  
نهج البلاغه، خطبه 146

#### حدیث - 46

قال النبی ﷺ :

إسمعوا و أطيعوا لمن و لاه الله الأمر، فإنه نظام الإسلام.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

از حاکمان الهی اطاعت کنید و گوش بفرمان باشید زیرا اطاعت از رهبری  
مایه وحدت امت اسلام است.

امالی مفید، جلد 1 ص 14 مجلس 2 حدیث - 2

#### حدیث - 47

امام صادق علیه السلام می فرمایند:

مردم هر شهری به سه چیز نیازمندند که در امور دنیا و آخرت خود به آنها  
رجوع کنند و اگر آن سه را نداشته باشند گرفتار سرگردانی می شوند: دین شناس  
دانای پرهیزکار، حاکم نیکوکاری که مردم از او اطاعت کنند و پزشک دانای  
مورد اعتماد.

تحف العقول، ص 321.

#### حدیث - 48

امام صادق علیه السلام می فرمایند:

وَلَيْسَ يُحِبُّ لِلْمُلُوكِ أَنْ يُفَرِّطُوا فِي ثَلَاثٍ: فِي حِفْظِ الثُّغُورِ وَتَفْقُدِ الْمَظَالِمِ وَ  
اخْتِيَارِ الصَّالِحِينَ لِأَعْمَالِهِمْ؛

حاکم سزاوار نیست که در سه کار کوتاهی کند: حفظ مرزها، رسیدگی به  
حقوق پایمال شده و انتخاب افراد شایسته برای کارهایشان.

تحف العقول، ص 319.

#### حدیث - 49

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي إِذَا صَلَحَا صَلَحَتِ أُمَّتِي وَإِذَا فَسَدَا، فَسَدَتِ أُمَّتِي، قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ هُمَا؟ قَالَ: أَلْفُقَهَاءُ وَالْأَمْرَاءُ؛

دو گروه از امت من اگر صالح شوند، امتم صالح می شوند و اگر فاسد شوند، امتم فاسد می شوند. عرض شد ای رسول خدا آن دو گروه کدامند؟ فرمودند: عالمان و حاکمان.

خصال، ص 37.

#### حدیث - 50

امام علی علیه السلام :

خَيْرُ الْمُلُوكِ مَنْ أَمَاتَ الْجَوْرَ وَ أَحْيَى الْعَدْلَ؛

بهترین فرمانروا کسی است که ظلم را از بین ببرد و عدل را زنده کند.

غررالحکم، ج 3، ص 431، ح 5005 .

#### حدیث - 51

امام علی علیه السلام :

إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فَرَضَ عَلَى أَيْمَةِ الْعَدْلِ أَنْ يُقَدِّرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعْفَةِ النَّاسِ كَيْلًا يَتَبَيَّغَ بِالْفَقِيرِ فَقْرُهُ؛

خداوند عزوجل بر پیشوایان عادل واجب کرده که سطح زندگی خود را با مردم ناتوان برابر کنند تا فقیر را، فقرش برآشفته نکند.  
نهج البلاغه، خطبه 209.

## حدیث - 52

امام علی علیه السلام :  
قُلُوبُ الرِّعِيَّةِ خَزَائِنُ رَاعِيهَا فَمَا أَوْدَعَهَا مِنْ عَدْلٍ أَوْ جَوْرٍ وَجَدَهُ؛  
دل‌های مردم صندوقچه‌های حاکم است، پس آنچه از عدالت و یا ظلم در آنها بگذارد، همان را خواهد دید.  
غررالحکم، ج 4، ص 521، ح 6825.

## حدیث - 53

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می فرمایند :  
هر چیزی آفتی دارد که مایه فساد آن می شود و آفت این دین زمامداران بدند.

(نهج الفصاحه ، ح 2255)

## حدیث - 54

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می فرمایند :  
آفت دین سه چیز است : دانای بدکار، پیشوای ستم کار و مجتهد نادان.  
(نهج الفصاحه ، ح 4)

## حدیث - 55

رسول اکرم ﷺ می فرمایند:

وقتی زنا رواج گیرد زلزله پیدا شود ، وقتی حاکمان ستم کنند باران کم شود .

نهج الفصاحه ، حدیث - 219

## حدیث - 56

امام علی علیه السلام می فرمایند:

تِسْعَةُ أَشْيَاءَ قَبِيحَةٌ وَهِيَ مِنْ تِسْعَةِ أَنْفُسٍ أَقْبَحُ مِنْهَا مِنْ غَيْرِهِمْ: ضَيْقُ الذَّرْعِ  
مِنَ الْمُلُوكِ وَالبُخْلُ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ وَسرْعَةُ الْعُصْبِ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَالصَّبَا مِنَ الْكُھُولِ  
وَالقَطِيعَةُ مِنَ الرُّؤُوسِ وَالكِذْبُ مِنَ الْقُضَاةِ وَالزَّمانَةُ مِنَ الْأَطِبَّاءِ وَالبَذَاءُ مِنَ  
النِّسَاءِ وَالتَّيِّشُ مِنْ ذَوِي السُّلْطَانِ؛

نه چیز زشت است، اما از نه گروه زشت تر: درماندگی و ناتوانی از  
دولتمردان؛ بخل از ثروتمندان؛ زود خشمی از دانشمندان؛ حرکات بچگانه از  
میانسالان؛ جدایی حاکمان از مردم؛ دروغ از قاضیان؛ بیماری کهنه از پزشکان؛  
بدزبانی از زنان و سختگیری و ستمگری از سلاطین.

دعائم الإسلام، ج 1، ص 83

## حدیث - 57

امام علی علیه السلام می فرمایند:

مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مُعَلِّمُ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْأَجَلِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَ مُؤَدِّبِهِمْ؛

کسی که خود را پیشوای مردم قرار داده، باید پیش از آموزش دیگران، خود را آموزش دهد و پیش از آن که دیگران را با زبان، ادب بیاموزد، باکردارش ادب آموزد و البته آموزش دهنده و ادب آموز خود بیش از آموزگار و ادب آموز مردم، شایسته تجلیل است.

غررالحکم، ح 7016.

## حدیث - 58

امام علی علیه السلام فرمودند:

قُلُوبُ الرِّعِيَةِ خَزَائِنُ رَاعِيهَا فَمَا أَوْدَعَهَا مِنْ عَدْلٍ أَوْ جَوْرٍ وَجَدَهُ

دل‌های مردم صندوقچه‌های حاکم است، پس آنچه از عدالت و یا ظلم در آنها بگذارد، همان را خواهد دید.

(غررالحکم، ج 4، ص 521، ح 6825)

### حدیث - 59

رسول اکرم ﷺ می فرمایند:

از کسی که خداوند ولی امر شما کرده، شنوایی و اطاعت داشته باشید که او رشته‌ی کار اسلام است.  
میزان الحکمه، ج 1، ص 208.

### حدیث - 60

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ثلاثه لا یردّ الله دعاءهم: الذّاکر الله کثیرا و المظلوم و الإمام المقسط؛  
سه کسند که خدا دعایشان را رد نمی‌کند آن که فراوان یاد خدا کند و  
ستم‌دیده و پیشوای دادگر.  
نهج الفصاحه

### حدیث - 61

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ثلاثه لا تحرم علیک أعراضهم المجاهر بالفسق و الإمام الجائر و المبتدع؛  
سه کسند که آبرویشان محترم نیست: آن که به فسق تجاهر کند و پیشوای  
ستمگر و بدعت‌گذار.  
نهج الفصاحه

## حدیث - 62

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ ثَلَاثٍ فَوَاقِرٍ: جَارٍ سَوْءٍ إِنْ رَأَى خَيْرًا كَتَمَهُ وَ إِنْ رَأَى شَرًّا أَذَاعَهُ وَ زَوْجَةٍ سَوْءٍ إِنْ دَخَلْتَ عَلَيْهَا لَسْتِكَ وَ إِنْ غَبْتَ عَنْهَا خَانَتْكَ وَ إِمَامٍ سَوْءٍ إِنْ أَحْسَنْتَ لَمْ يَقْبَلْ وَ إِنْ أَسَأْتَ لَمْ يَغْفِرَ؛

از سه چیز به خدا پناه ببرید که کمر شکن است: همسایه بد که اگر خیری ببیند مستور دارد و اگر بدی ببیند منتشر سازد و همسر بدی که اگر پیش وی باشی بد زبانی کند و اگر پیش وی نباشی به تو خیانت کند و پیشوای بدی که اگر نیکی کنی نپذیرد و اگر بدی کنی نبخشد.

نهج الفصاحه

## حدیث - 63

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

أَيُّمَا وَالٍ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي بَعْدِي أَقِيمَ عَلَى الصَّرَاطِ وَ نَشَرْتَ الْمَلَائِكَةَ صَحِيفَتَهُ فَإِنْ كَانَ عَادِلًا نَجَّاهُ اللَّهُ بَعْدَهُ وَ إِنْ كَانَ جَائِرًا انْتَفَضَ بِهِ الصَّرَاطُ انْتِفَاضَهُ تَزَايِلَ بَيْنَ مَفَاصِلِهِ حَتَّى يَكُونَ بَيْنَ عَضْوَيْنِ مِنْ أَعْضَائِهِ مَسِيرَةُ مِائَةِ عَامٍ ثُمَّ يَنْخَرَقُ بِهِ الصَّرَاطُ؛

هر زمامداری که پس از من کار امت مرا به دست گیرد روز رستاخیز بر صراط متوقف شود و فرشتگان نامه اعمال او را بگشایند اگر عادل باشد خداوند او را به وسیله عدلش نجات دهد و اگر ستمگر باشد صراط زیر پای او چنان

بلرزد که بندهای او را از هم جدا کند چنان که میان دو عضو او صد سال راه فاصله باشد سپس از صراط بیفتد.

نهج الفصاحه

#### حدیث - 64

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

أَيُّمَا وَال وَلِي فَلَان وَ رَفَقَ رَفَقَ اللَّهِ تَعَالَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛

هر کس به زمامداری برسد و با مردم به ملایمت و مدارا رفتار کند، خداوند روز قیامت با او مدارا کند.

نهج الفصاحه

#### حدیث - 65

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

أَيُّمَا وَال وَلِي شَيْئًا مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي فَلَمْ يَنْصَحْ لَهُمْ وَ يَجْتَهِدْ لَهُمْ كَنْصِيحَتِهِ وَ جَهْدِهِ لِنَفْسِهِ كَبَّهَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّارِ؛

هر زمامداری چیزی از کار امت مرا به دست گیرد و در کار آنها مثل کارهای خصوصی خود دلسوزی و کوشش نکند، روز رستاخیز خداوند او را وارونه در آتش اندازد.

نهج الفصاحه

## حدیث - 66

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

أَيُّمَا رَاعٍ اسْتَرْعَى رَعِيَّهٖ فَلَمْ يَحْطِهَا بِالْأَمَانَةِ وَالنَّصِيحَةِ ضَاقَتْ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ  
تَعَالَى الَّتِي وَسَّعَتْ كُلَّ شَيْءٍ؛

هر کس سرپرستی گروهی را به عهده گیرد و در کار آنها به امانت و دلسوزی  
رفتار نکند، رحمت خدا که شامل همه چیز است به او نمی رسد.  
نهج الفصاحه

## حدیث - 67

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْأَثَمَةَ الْمَضْلُونِ؛

بیش از هر چیز بر امت خود از پیشوایان گمراه کننده بیم دارم.  
نهج الفصاحه

## حدیث - 68

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَجْلِسُ إِمَامٍ عَادِلٍ وَ  
أَبْغَضُ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَأَبْعَدُهُمْ مِنْهُ إِمَامٌ جَائِرٌ؛

محبوبترین مردم در نظر خدا روز قیامت و نزدیکتر از همه به او پیشوای  
دادگستر است و منفورترین مردم و دورتر از همه به او پیشوای ستمگر است.

## نهج الفصاحه

### حدیث - 69

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

اللّٰهُمَّ من ولی من أمر أمتی شیئا فشقّ علیهم فاشقق علیہ و من ولی من أمر أمتی شیئا فرفق بهم فارفق به؛

خدایا هر کس عهده دار کار امت من شد و بر آنها سخت گرفت بر او سخت گیر و هر کس عهده دار کار امت من شد و با آنها مدارا کرد با او مدارا کن.

## نهج الفصاحه

### حدیث - 70

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

أشدّ الناس عذابا یوم القیامه إمام جائر؛

روز رستاخیز عذاب پیشوای ستمگر از همه کس سخت تر است.

## نهج الفصاحه

### حدیث - 71

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

أربعة یبغضهم الله تعالی: البیاع الحلاف و الفقیر المختال و الشّیخ الزّانی و الإمام الجائر؛

چهار کس را خداوند دشمن دارد، فروشنده قسم خور، فقیر متکبر و پیر زنا کار و پیشوای ستمگر.

نهج الفصاحه

## حدیث - 72

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

إِدْرءُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّ الْإِمَامَ لَأَنْ يَخْطِيَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَخْطِيَ فِي الْعُقُوبَةِ؛

تا آنجا که می توانید مجازات ها را از مسلمانان باز دارید زیرا اگر پیشوائی در بخشش خطا کند بهتر از آن است که در مجازات خطا کند.

نهج الفصاحه

## حدیث - 73

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند:

أَخْذُ الْأَمِيرِ الْهَدِيَّةِ سَحْتٌ وَ قَبُولُ الْقَاضِي الرِّشْوَةِ كُفْرٌ؛

هدیه گرفتن امیر نارواست و رشوه گرفتن قاضی کفر است.

نهج الفصاحه

## حدیث - 74

قال رسول الله ﷺ:

النَّظَرُ إِلَى الْعَالَمِ عِبَادَةً، وَ النَّظَرُ إِلَى الْإِمَامِ الْمَقْسُطِ عِبَادَةً، وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَالِدَيْنِ بِرَأْفَةٍ وَ رَحْمَةٍ عِبَادَةً، وَ النَّظَرُ إِلَى أَخٍ تَوَدُّهُ فِي اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عِبَادَةً؛  
 نگرستن به دانشمند عبادت است، نگرستن به پیشوای دادگر عبادت است،  
 نگاه دلسوزانه و مهرآمیز به پدر و مادر عبادت است و نگرستن به برادری که  
 برای خدای عزوجل دوستش داری عبادت است.  
 أُمَالِي الطُّوسِيِّ: 454 / 1015.

#### حدیث - 75

رسول اکرم ﷺ می فرمایند:  
 از کسی که خداوند ولی امر شما کرده، شنوایی و اطاعت داشته باشید که او  
 رشته ی کار اسلام است.  
 میزان الحکمه، ج 1، ص 208.

#### حدیث - 76

قال الامام علي عليه السلام : زَكَاةُ السُّلْطَانِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ.  
 امام علی علیه السلام فرمود: زکات فرمانروایی، فریادرسی گرفتاران است.  
 «مستدرک الوسائل، ج 7، ص 46»

## حکومت، مدیریت و خدمت

### حدیث - 1

قال امام الرضا عليه السلام: ما ذنبان ضاريان في غنم قد تفرق رعاتها بأضر في دين المسلم من طلب الرئاسة.

امام رضا عليه السلام فرمودند: زیانی که دو گرگ گرسنه به گله گوسفندی بی چوپان می زنند از زیان ریاست طلبی در دین مسلمانان بیش تر نیست.

«بحار الأنوار، ج 73، ص 145»

### حدیث - 2

قال الباقر عليه السلام إلى عمر بن عبد العزيز: افتح الباب و سهّل الحجاب و أنصُر المظلوم و ردّ المظالم.

امام باقر عليه السلام به عمر بن عبد العزيز فرمودند: در را به روی مردم باز کن و دسترسی مردم را به خودت آسان گردان و ستمدیده را یاری کن و حق ستمدیدگان را به آنان برگردان.

«بحار الأنوار، ج 46، ص 346»

### حدیث - 3

قال الامام الصادق عليه السلام : اِيَاكَ وَ الرِّيَاسَةَ فَمَا طَلَبَهَا أَحَدٌ إِلَّا هَلَكَ.  
امام صادق عليه السلام فرمودند: از ریاست طلبی دوری کن که هر که آن را طلب کند، نابود می شود.  
«بحار الأنوار، ج 14، ص 47»

### حدیث - 4

قال الامام الصادق عليه السلام : اِيَاكُمْ وَ هَؤُلَاءِ الرُّؤَسَاءِ الَّذِينَ يَتَرَتَّبُونَ فَوَ اللَّهِ مَا خَفَقَتِ النَّعَالُ خَلْفَ رَجُلٍ إِلَّا هَلَكَ وَ أَهْلَكَ.  
امام صادق عليه السلام فرمودند: از رئیس هایی که دوست دارند ریاست کنند، پرهیز کنید. سوگند به خدا، هر مردی کفش ها پشت سر او به صدا در آیند هم خودش هلاک شود و هم آنان که به دنبال او راه می روند (و او را به ریاست قبول دارند).  
«بحار الأنوار، ج 73، ص 150»

### حدیث - 5

قال موسى بن جعفر عليه السلام : إِنَّ السُّلْطَانَ الْعَادِلَ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ الرَّحِيمِ.  
امام کاظم عليه السلام فرمودند: فرمانروای عادل، به منزله پدر مهربان است.  
«وسائل الشیعه، ج 18، ص 472»

## حدیث - 6

قال الامام الصادق عليه السلام : مَنْ تَوَلَّى أَمْرًا مِنْ أُمُورِ النَّاسِ وَفَتَحَ بَابَهُ وَرَفَعَ سِتْرَهُ وَنَظَرَ فِي أُمُورِ النَّاسِ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُؤْمِنَ رَوْعَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ يَدْخُلَهُ الْجَنَّةَ.

امام صادق عليه السلام فرمودند: کسی که کاری از کارهای مردم به عهده اش گذاشته شود و او در محل کار خود را روی مردم باز کند، پرده ها و موانع را کنار بزند و با دقت به فکر اصلاح امور مردم باشد، بر خداوند است که روز قیامت او را در امان قرار دهد و به بهشت برد. «بحار الأنوار، ج 75، ص 340»

## حدیث - 7

قال الامام على عليه السلام : أَلرِّشَا فِي الْحُكْمِ الْكُفْرُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ.  
امام علی عليه السلام فرمودند: رشوه گرفتن در حکم کفر به خدای بزرگ است.  
«الکافی، ج 5، ص 127»

## حدیث - 8

قال الامام على عليه السلام : تَجَاوَزَ مَعَ الْقُدْرَةِ وَ أَحْسَنَ مَعَ الدَّوْلَةِ تَكْمُلُ لَكَ السِّيَادَةُ.  
امام علی عليه السلام فرمودند: در موقع اقتدار گذشت کن و زمانی که به مقام رسیدی، نیکی کن تا ریاست و آقایی تو کامل شود.  
«مستدرک الوسائل، ج 12، ص 347»

## حدیث - 9

قال الامام علی علیه السلام : اِعْلَمَنَّ الشَّاعِلَ بِالصَّغِيرِ يَخِلُّ بِالْمُهْمِّ وَ اِفْرَادُ الْمُهْمِّ بِالشُّغْلِ يَاتِي عَلَى الصَّغِيرِ وَ يَلْحَقُهُ بِالْكَبِيرِ فَاِبْدَا بِالْمُهْمِّ وَ لَا تَنْسَ النَّظَرَ فِي الصَّغِيرِ وَ اجْعَلِ الْأُمُورَ الصَّغَارَ مَنْ يَجْمَعُهَا وَ يَعْرِ مِنْهَا عَلَيْكَ.

امام علی علیه السلام فرمودند: بدان که اگر فقط به کارهای کوچک و کم اهمیت پیردازی از کارهای مهم و حیاتی باز خواهی ماند؛ چنان که پرداختن به کارهای مهم، امور کوچک را از یاد می برد و آنها نیز به مشکل و کار مهم تبدیل می شوند. پس ضمن اولویت دادن و پرداختن به امور مهم، از مسائل جزئی نیز به کلی غافل مشو و کارهای کوچک را واگذار به کسی که تو را کفایت کند.

«بحار الأنوار، ج 17، ص 424»

## حدیث - 10

قال الامام علی علیه السلام : أَمَا لَا يَكُنْ حَظُّكَ فِي وَلَايَتِكَ مَا لَا تَسْتَفِيدُهُ وَلَا غَيْرُكَ تَسْتَفِيدُهُ وَلَكِنْ أَمَانَةٌ بَاطِلٌ وَ أَحْيَاءُ حَقٌّ.

امام علی علیه السلام (به ابن عباس) فرمودند: مبادا هدف تو از فرمانروایی، سودجویی و جمع مال، یا خنک کردن خشمی باشد. بلکه باید هدف تو از بین بردن باطل و احیای حق باشد.

«مناقب، ج 2، ص 101»

### حدیث - 11

قال الامام علی علیه السلام : مَنْ اخْتَالَ فِي وِلَايَتِهِ اَبَانَ عَنْ حِمَاقَتِهِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: کسی که به مقام خود مغرور شود پرده از حماقت خود برداشته است.  
«غرر الحکم، ص 346»

### حدیث - 12

قال الامام علی علیه السلام : وَ اِنْ عَمَلَكَ لَيْسَ لَكَ بِطُعْمَةٍ وَلَكِنَّهُ فِي عُقْبِكَ اَمَانَةٌ.  
امام علی علیه السلام (به اشعث) فرمودند: این مقام برای تو طعمه نیست بلکه امانتی است در گردن تو.  
«بحار الأنوار، ج 32، ص 361»

### حدیث - 13

قال الامام علی علیه السلام : دَخَلْتُ بِلَادَكُمْ بِأَسْمَالِي هَذِهِ وَ رِحْلَتِي وَ رَاحِلَتِي هَاهُنَا  
فَإِن أَنَا خَرَجْتُ مِنْ بِلَادِكُمْ بِغَيْرِ مَا دَخَلْتُ فَأَنَا مِنَ الْخَائِنِينَ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: آن روز که به شهر شما آمدم، با این لباس پشمی و مرکب سواری و کوله بارم آمدم. اگر روزی که خواستم از شهر شما بروم، بیش تر از آن چه با خود داشتم بردم از خیانت کارانم.  
«بحار الأنوار، ج 40، ص 3265»

#### حدیث - 14

قال الامام علی علیه السلام : جُودُ الْوَلَاةِ بَقِيَّةُ الْمُسْلِمِينَ جَوْرٌ وَ خَتَرٌ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: بذل و بخشش کارگزاران از بیت المال، ظلم و خیانت است.

«غرر الحکم، ص 343»

#### حدیث - 15

قال الامام علی علیه السلام : اَدِقُّوا اَقْلَامَكُمْ قَارِبُوا بَيْنَ سَطُورِكُمْ وَ احْذِفُوا عَنِّي فُضُولَكُمْ وَ اقْصِدُوا اقْصِدُوا الْمَعَانِي وَ اِيَاكُمْ وَ الْاِكْثَارَ فَإِنَّ اَمْوَالَ الْمُسْلِمِينَ لَا تَحْتَمِلُ الْاَضْرَارَ.

امام علی علیه السلام (به کارگزاران خود) فرمودند: نوک قلم ها را تیز کنید، سطرها را نزدیک هم قرار دهید، مطالب اضافی را از متن حذف کنید، فقط مسائل لازم را بنویسید و از زیاده روی در نوشتن بپرهیزید، زیرا اموال مسلمانان تحمل ضرر و زیان را ندارد.

«وسائل الشیعه، ج 17، ص 404»

#### حدیث - 16

قال الامام علی علیه السلام : مَنْ لَمْ يَنْصِفِ الْمَظْلُومَ مِنَ الظَّالِمِ سَلَبَهُ اللَّهُ قُدْرَتَهُ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: هر صاحب قدرتی که داد مظلوم را از ظالم نگیرد و به یاری مظلوم نشتابد، خداوند قدرتش را از او می گیرد.

«غرر الحکم، ص 341»

### حدیث - 17

قال الامام علی علیه السلام : مِنْ أَمَارَاتِ الدَّوْلَةِ الْيَقْظَةُ لِحِرَاسَةِ الْأُمُورِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: از نشانه های (لیاقت و شایستگی) دولت، بیداری و  
هوشیاری برای حفظ و حراست امور است.  
«غرر الحکم، ص 341»

### حدیث - 18

قال الامام علی علیه السلام : إِنَّ شَرَّ وُزَرَائِكَ مَنْ كَانَ لِلْأَشْرَارِ قَبْلَكَ وَزِيْرًا وَمَنْ  
شَرِكَهُمْ فِي الْآثَامِ.  
امام علی علیه السلام (در نامه ای به مالک اشتر) فرمود: بدترین وزیران و کارگزاران  
تو کسانی اند که در نظام باطل گذشته وزیر (و مسئول) بوده اند و در گناهان  
آنان دست داشتند.  
«نهج البلاغه، نامه 53»

### حدیث - 19

قال الامام علی علیه السلام : تَوَلَّى الْأَرَاذِلِ وَالْأَحْدَاثِ الدُّوْلَ دَلِيلٌ عَلَى انْحِلَالِهَا وَ  
إِدْبَارِهَا.  
امام علی علیه السلام فرمود: هرگاه آدم های پست و کم تجربه دولت ها را به دست  
گیرند، نشان انحلال و شکست آن دولت ها خواهد بود.

«غرر الحکم، ص 345»

## حدیث - 20

قال الامام علی عليه السلام : يَسْتَدَلُّ عَلَى ادْبَارِ الدُّوَلِ بِأَرْبَعٍ: تَضْيِيعُ الْأُصُولِ وَ التَّمَسُّكُ بِالْفُرُوعِ وَ تَقْدِيمُ الْأَرَادِلِ وَ تَاخِيرُ الْأَفَاضِلِ.

امام علی عليه السلام فرمود: چهار چیز باعث شکست دولت ها می شود: ضایع کردن اصول (مسائل مهم) و سرگرم شدن به فروع (امور کم اهمیت) و و به کار گماردن آدم های پست و کنار گذاردن انسان های فاضل.

«غرر الحکم، ص 342»

## حدیث - 21

قال الامام علی عليه السلام : مَنْ رُفِعَ بِلاَ كِفَاتِهِ وَوُضِعَ بِلاَ جَنَائِهِ.

امام علی عليه السلام فرمود: کسی که بدون شایستگی (مقامش) بالا رود، بدون جرم پایین کشیده شود.

«غرر الحکم، ص 344»

## حدیث - 22

قال الامام علی عليه السلام : آلَةُ الرِّيَاسَةِ سَعَةُ الصَّدْرِ.

امام علی عليه السلام فرمود: ابزار ریاست، داشتن سعه صدر است.

«بحار الأنوار، ج 82، ص 357»

### حدیث - 23

قال الامام علی علیه السلام : اِلَى قَتْمِ بْنِ عَبَّاسٍ : اَجْلِسْ لَهُمُ الْعَصْرَيْنِ وَ اَفْتِ مُسْتَفْتَى وَ عَلِمِ الْجَاهِلَ وَ ذَاكِرِ الْعَالِمَ وَ لَا يَكُنْ لَكَ اِلَى النَّاسِ سَفِيرٌ اِلَّا لِسَانُكَ وَ لَا حَاجِبٌ اِلَّا وَجْهُكَ وَ لَا تَحْجُبَنَّ ذَا حَاجَةٍ عَنْ لِقَائِكَ بِهَا. امام علی - علیه السلام - به قتم بن عباس فرمود: عصرها بین مردم بنشین، به سؤالات شرعی آنان پاسخ ده و به نادانان بیاموز و با دانشمندان سخن بگو. نباشد سفیری بین تو و مردم جز زبانت و نیز حاجبی میان تو و آنان جز چهره خودت نباشد و هیچ صاحب حاجتی را از ملاقات با خودت محروم نساز.

«مستدرک الوسائل، ج 9، ص 358»

### حدیث - 24

قال الامام علی علیه السلام : وَ اَمَّا بَعْدُ فَلَا تُطَوِّلَنَّ اِحْتِجَابَكَ عَنْ رَعِيَّتِكَ فَانَّ اِحْتِجَابَ الْوَلَاةِ عَنِ الرَّعِيَةِ شُعْبَةٌ مِنَ الضِّيقِ وَ قَلَّةُ عِلْمٍ بِالْأُمُورِ.

امام علی علیه السلام (در نامه ای به مالک اشتر) فرمود: و اما بعد، فاصله ات را از مردم طولانی نکن، زیرا جدایی حاکمان از مردم باعث می شود حاکمان در تنگنا قرار بگیرند و به بسیاری از مسائل و امور آگاه نشوند.

«نهج البلاغه، نامه 53»

## حدیث - 25

قال الامام علی علیه السلام : زَكَاةُ السُّلْطَانِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ.  
امام علی علیه السلام فرمود: زکات فرمانروایی، فریادرسی گرفتاران است.  
«مستدرک الوسائل، ج 7، ص 46»

## حدیث - 26

قال الامام علی علیه السلام : وَ أَشْعِرَ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللَّطْفَ بِهِمْ وَ لَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سُبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ أَكْلَهُمْ.  
امام علی علیه السلام (در نامه ای به مالک اشتر) فرمود: دلت را از محبت به مردم و مهربانی و لطف در حق آنها پر گردان. مبدا مانند حیوان درنده در فکر دریدن آنان باشی.  
«نهج البلاغه، نامه 53»

## حدیث - 27

قال الامام علی علیه السلام : فَلْيَكُنْ أَحَبَّ الذَّخَائِرِ إِلَيْكَ ذَخِيرَةُ الْعَمَلِ الصَّالِحِ  
فَأَمْلِكْ هَوَاكَ وَ شُحَّ بِنَفْسِكَ.  
امام علی علیه السلام (در نامه ای به مالک اشتر) فرمود: ... بیش ترین چیزی که برای خود ذخیره می کنی، عمل صالح باشد. پس بر نفس خود مالک باش و بخل بورز بر خودت (خود را به آسانی مفروش).  
«نهج البلاغه، نامه 53»

## حدیث - 28

قال الامام علی علیه السلام : مَنْ جَعَلَ مُلْكُهُ خَادِمًا لِدِينِهِ اِنْقَادَ لَهُ كُلُّ سُلْطَانٍ، وَ مَنْ جَعَلَ دِينَهُ خَادِمًا لِمُلْكِهِ طَمَعَ لَهُ كُلُّ اِنْسَانٍ.

امام علی علیه السلام فرمود: هر کسی که مقام و قدرت خود را در خدمت دین قرار دهد، همه قدرت ها تسلیم او خواهند شد و هر که دین را در خدمت مقام خود قرار دهد، همه در او طمع کنند.

«غرر الحکم، ص 344»

## حدیث - 29

قال الامام علی علیه السلام : «مَنْ حَقَّ الرَّاعِي اَنْ يَخْتَارَ لِرَّعِيَّتِهِ مَا يَخْتَارُهُ لِنَفْسِهِ.

امام علی علیه السلام فرمود: از حقوق مردم بر حاکمشان این است که حاکم هر امری را که برای خود صلاح می داند، برای جامعه و مردم خود نیز همان را بخواهد.

«غرر الحکم، ص 344»

## حدیث - 30

قال الامام علی علیه السلام : زَكَاةُ الْقُدْرَةِ الْاِنْصَافُ.

امام علی علیه السلام فرمود: زکات قدرت، انصاف است.

«غرر الحکم، ص 342»

### حدیث - 31

قال الامام على عليه السلام : مَنْ اتَّخَذَ الْحَقَّ لُجَامًا اتَّخَذَهُ النَّاسُ إِمَامًا.  
امام علی علیه السلام فرمود: هر که حق را پیش روی خود قرار دهد و بر محور حق حرکت کند، مردم او را به ریاست و زعامت می پذیرند.  
«غرر الحکم، ص 331»

### حدیث - 32

قال الامام على عليه السلام : مَنْ طَلَبَ الرِّئَاسَةَ بِغَيْرِ حَقِّ حُرْمِ الطَّاعَةِ لَهُ.  
امام علی علیه السلام فرمود: هر که ناحق به دنبال ریاست باشد، اطاعت از او حرام است.  
«تحف العقول، ص 321»

### حدیث - 33

قال الامام على عليه السلام : يَحْتَاجُ الْإِمَامُ إِلَى قَلْبٍ عَقُولٍ وَلِسَانٍ قُنُولٍ وَجَنَانٍ عَلَى إِقَامَةِ الْحَقِّ صُؤُولٍ.  
امام علی علیه السلام فرمود: رهبر نیازمند سه چیز است: قلب اندیشمند و متفکر، زبان گویا و دل پر جرئت و قاطع در برابر اجرای حق.  
«غرر الحکم، ص 340»

### حدیث - 34

قال الامام علی علیه السلام : صَیْرَ الدِّینَ حِصْنَ دَوْلَتِكَ وَ الشُّكْرَ حِزْرَ نِعْمَتِكَ فَكُلَّ دَوْلَةٍ يَحُوطُهَا الدِّينُ لَا تُغْلَبُ وَ كُلُّ نِعْمَةٍ يَحْرُزُهَا الشُّكْرُ لَا تُسَلَبُ.

امام علی علیه السلام فرمود: دین را دژ و حصار محکم حکومت خود قرار ده و با شکر گزاری، نعمت ها را حفظ کن؛ زیرا هر قدرتی که دین او را احاطه کرده باشد (عامل به دین باشد)، هرگز شکست نمی خورد و هر نعمتی که با سپاسگزاری همراه باشد، گرفته نمی شود.

«غرر الحکم، ص 343»

### حدیث - 35

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم : مَنْ وَلَّى شَيْئاً مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي فَلَمْ يَنْصَحْ لَهُمْ وَ يَجْتَهِدْ لَهُمْ كَنَصِيحَتِهِ لِنَفْسِهِ كَبَهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّارِ.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: کسی که متولی کاری از کارهای امت من شود و همان طور که برای خود دل می سوزاند برای امت من دل نسوزاند و خیر خواهانه و با تلاش برای آنان قدم بر ندارد، خداوند در قیامت او را با صورت در آتش می اندازد.

«تاریخ بغداد، ج 8، ص 472»

### حدیث - 36

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم : أَصْلَحْ وَزِيرَكَ فَإِنَّهُ الَّذِي يُقُودُكَ إِلَى الْجَنَّةِ أَوِ النَّارِ.

رسول خدا ﷺ فرمود: وزیر خود را صالح گردان، زیرا همانا او کسی است که تو را به بهشت یا جهنم می برد.

«بحار الأنوار، ج 74، ص 166»

### حدیث - 37

قال رسول الله ﷺ : مَنْ اسْتَعْمَلَ عَامِلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّ فِيهِمْ أَوَّلَىٰ بِذَلِكَ مِنْهُ وَاعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَجَمِيعَ الْمُسْلِمِينَ.

رسول خدا ﷺ فرمود: هر که در میان چند مسلمان یک نفرشان را رئیس قرار دهد و بداند در میان آن چند نفر کسی بهتر و لایق تر و عالم تر به کتاب خدا و سنت نبیش است، به خدا و رسولش و همه مسلمانان خیانت کرده است.

«جامع الصغير، ج 1، ص 455»

### حدیث - 38

قال رسول الله ﷺ : مَنْ وَلَّى شَيْئًا مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا أَتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَدَاهُ مَغْلُوتَانِ إِلَىٰ عُنْقِهِ لَا يَفُكُّهُمَا إِلَّا عَدْلٌ.

رسول خدا ﷺ فرمود: هر که ولایت و مسئولیت کاری از امور مسلمانان به او واگذار شود، روز قیامت او را در حالی که دستان او را به گردنش بسته اند می آورند و چیزی جز عدالت او را از غل و زنجیر آزاد نمی سازد.

«عوالی اللآلی، ج 1، ص 366»

### حدیث - 39

قال رسول الله ﷺ : مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتِمَّثَلَ لَهُ الرِّجَالُ قِيَاماً فَلْيَتَّبِعُوا قَعْدَهُ مِنَ النَّارِ.

رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که دوست دارد مردم جلوی پای او بایستند، جایگاهش پر از آتش خواهد شد.  
«بحار الأنوار، ج 73، ص 150»

### حدیث - 40

قال رسول الله ﷺ : أَوَّلُ مَا عُصِيَ بِهِ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى سِتُّ خِصَالٍ: حُبُّ الدُّنْيَا وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ وَحُبُّ الطَّعَامِ وَحُبُّ النِّسَاءِ وَحُبُّ النَّوْمِ وَحُبُّ الرَّاحَةِ.

رسول خدا ﷺ فرمود: نخستین چیزی که موجب عصیان پروردگار گردید، شش گناه بود: دنیا طلبی، ریاست طلبی، شکم پرستی، شهوت پرستی، علاقه به خواب و راحت طلبی.

«بحار الأنوار، ج 73، ص 153»

### حدیث - 41

پیامبر خدا ﷺ :  
كَمَا تَكُونُوا يُوَلَّى عَلَيْكُمْ ؛  
هر گونه شما باشید، همان گونه بر شما حکومت می شود .  
کنز العمال : 14972 منتخب میزان الحکمة : 616

#### حدیث - 42

امام علی علیه السلام :

مَنْ جَارَتْ وَلَايَتُهُ زَالَتْ دَوْلَتُهُ ؛

هر که حکومتش ستمگر باشد، دولتش زوال پذیرد.

غرر الحکم : 8365 منتخب میزان الحکمة : 616

#### حدیث - 43

امام علی علیه السلام :

إِذَا بَنَى الْمَلِكُ عَلَى قَوَاعِدِ الْعَدْلِ وَدَعَمَ بِدَعَائِمِ الْعَقْلِ ، نَصَرَ اللَّهُ مُوَالِيَهُ وَخَذَلَ مُعَادِيَهُ ؛

هرگاه حکومت بر پایه‌های دادگری بنا شود و با ستون‌های خرد برپا گردد ، خداوند دوستداران آن را یاری رساند و دشمنانش را تنها و بی‌یاور گذارد .

کذا ، ولعلّ کلمه «مُلْکَهُ» سقطت من الحديث - (کما فی هامش المصدر)

غرر الحکم : 4118 منتخب میزان الحکمة : 514

#### حدیث - 44

امام علی علیه السلام :

آفَةُ الْمُلُوكِ سُوءُ السَّيْرِ ، آفَةُ الْوُزَرَاءِ خُبْتُ السَّرِيرَةِ ؛

آفتِ شاهان ، بدرفتاری است؛ آفتِ وزیران ، بدسگالی است .

غرر الحکم : (3928 - 3929) منتخب میزان الحکمة : 514

#### حدیث - 45

امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ :

مَنْ جَعَلَ مُلْكُهُ خَادِمًا لِدِينِهِ انْقَادَ لَهُ كُلُّ سُلْطَانٍ ، مَنْ جَعَلَ دِينَهُ خَادِمًا لِمُلْكِهِ  
طَمَعَ فِيهِ كُلُّ إِنْسَانٍ ؛

هر کس حکومت خود را در خدمت دینش قرار دهد ، هر سلطانی مطیع او  
شود ؛ هر کس دینش را در خدمت حکومتش در آورد ، هر انسانی در او طمع  
کند .

غرر الحکم : (9016-9017) منتخب میزان الحکمة : 514

#### حدیث - 46

پیامبر خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

إِنَّا وَاللَّهِ لَا نُؤَلِّي عَلَى هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَهُ ، وَلَا أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ ؛  
به خدا سوگند ما کسی را که متقاضی این کار (حکومت)، یا بر آن حریص  
باشد، به این کار نمی گماریم .

صحیح مسلم : 3 / 1456 / 14 منتخب میزان الحکمة : 618

## حدیث - 47

الامام علی علیه السلام

فیما کتبَ للأَشرَ لَمَّا ولَّاهُ مِصرَ: ثُمَّ انْظُرْ فِی أُمُورِ عُمَالیكَ ، فَاسْتَعْمِلْهُمْ اخْتِباراً ،  
وَلَا تُؤَلِّمْهُمْ مُحاباةً وَاثَرَةً ؛ فَإِنَّهُمَا جِماعٌ مِنْ شُعَبِ الجَوْرِ وَالخِیانَةِ . وَتَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ  
النَّجَرَةِ وَالْحِیاءِ مِنْ أَهْلِ البُیُوتاتِ الصَّالِحَةِ ، وَالْقَدَمِ فِی الإِسلامِ الْمُتَقَدِّمَةِ ؛

امام علی علیه السلام

در فرمان استانداری مصر به مالک اشتر: دیگر آن که در کارهای  
کارگزارانت اندیشه و تأمل کن و پس از آزمودن آنها، ایشان را به کار گمار و  
به صرف جانبداری یا علاقه به کسی او را عهده‌دار کاری مکن؛ زیرا این دو،  
کانون انواع ستم و خیانت است. کارگزاران خود را از میان افراد با تجربه و  
آبرومند و خاندان‌های نیک و خوشنام و پیشگام در اسلام انتخاب کن.

نهج البلاغة: الكتاب 53 منتخب میزان الحکمة: 618

## حدیث - 48

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم:

مَنْ اسْتَعْمَلَ غُلَماً فِی عِصَابَةٍ فِیها مَنْ هُوَ أَرْضَى لِلَّهِ مِنْهُ فَقَدْ خانَ اللَّهَ؛  
هرکس از میان گروهی مردی را به کار گمارد در حالی که در بین آنها  
خداپسندتر از او وجود دارد، به خدا و رسول او و مؤمنان خیانت کرده‌است.

بحار الأنوار: 23 / 75 / 24 منتخب میزان الحکمة: 618

#### حدیث - 49

امام علی (علیه السلام) فرمودند:

لَا نِعْمَةَ أَهْنًا مِّنَ الْأَمْنِ ؛

هیچ نعمتی گواراتر از امنیّت نیست .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 10911

#### حدیث - 50

امام علی (علیه السلام) فرمودند:

رَأْسُ السِّيَاسَةِ اسْتِعْمَالُ الرَّفْقِ ؛

سرلوحه سیاست ، به کار بردن مداراست .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 5266

#### حدیث - 51

امام علی (علیه السلام) فرمودند:

مِنْ أَمَارَاتِ الدَّوْلَةِ الْيَقَظَةُ لِحِرَاسَةِ الْأُمُورِ ؛

از نشانه‌های [پایداری] دولت ، بیداری برای حراست از امور است .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 9360

## حدیث - 52

امام صادق علیه السلام فرمودند:

تَزَاوَرُوا وَ تَلَاَقُوا وَ تَذَاكُرُوا وَ أَحْيُوا أَمْرَنَا ؛

به زیارت و دیدار یکدیگر بروید، با هم به سخن و مذاکره بنشینید و امر ما را زنده کنید.

بحار الانوار، ج 71، ص 352

## حدیث - 53

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم:

لتنقضن عری الاسلام عروة ، كلما انتقضت عروة تشبث الناس بالتی تلیها،  
فاولهن نقض الحكم ، و اخرهن الصلاة ؛

دستگیره های اسلام یک به یک شکسته می شود، هرگاه یک دستگیره نابود شود مردم به آن چه نزدیک آن است چنگ می زنند، اول آنها شکستن حکومت است (حکومت اسلامی را از دست صاحب آن خارج می کنند) و آخر آن ها نماز است (نماز را ترک می کنند).

(اصول وافى ، ج 2، ص 72)

#### حدیث - 54

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ما من رجل من المسلمين أعظم أجرا من وزير صالح مع إمام يطيعه و يأمره  
بذات الله؛

پاداش هیچ یک از مسلمانان از وزیر شایسته ای که با پیشوائی باشد و او را  
اطاعت کند و به فرمان خدا وادارد بزرگتر نیست.  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 55

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

لتنقضنّ عرا الإسلام عروه عروه فكلما انتقضت عروه تشبّث الناس بالتي تليها  
فأولهنّ نقض الحكم و آخرهنّ الصّلاه؛

دستاویزهای اسلام یکایک شکسته می شود و چون دستاویزی شکسته شد  
مردم به دستاویز بعدی چنگ می زنند، نخستین دستاویزی که شکسته می شود  
حکومت حق است و آخر آن نماز است.  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 56

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

كما تكونوا يولّي عليكم؛

چنان که هستید بر شما حکومت کنند.

نهج الفصاحه

#### حدیث - 57

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

عُمَالُكُمْ أَعْمَالُكُمْ، كَمَا تَكُونُونَ، يُؤَلَّى عَلَيْكُمْ؛

کارگزاران شما [نتیجه] اعمال شما هستند، همان گونه که هستید، بر شما

حکومت می شود.

شرح شهاب الاخبار، ص 260.

#### حدیث - 58

امام علی علیه السلام :

مَنْ عَمِلَ بِالْعَدْلِ حَصَّنَ اللَّهُ مُلْكَهُ؛

هر کس به عدالت رفتار کند، خداوند حکومتش را حفظ خواهد کرد.

غررالحکم، ج 5، ص 355، ح 8722 .

#### حدیث - 59

امام علی علیه السلام می فرمایند:

مَنْ عَمِلَ بِالْعَدْلِ حَصَّنَ اللَّهُ مُلْكَهُ

هر کس به عدالت رفتار کند، خداوند حکومتش را حفظ خواهد کرد.

غررالحکم، ج 5، ح 8722

## حدیث - 60

امام علی عَلَيْهِ السَّلَام فرمودند:

ثُبَاتُ الدُّوَلِ بِإِقَامَةِ سُنَنِ الْعَدْلِ؛

پایداری دولتها به برپا داشتن راه و رسم دادگری است.

غررالحکم و دررالکلم، ح 4715

## حدیث - 61

قال النبی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : کلا، و الذی نفس محمد بیده! ان شملته الآن لتحترق علیه

فی النار، کان غلها من فیء المسلمین يوم خیر.

(مدعم، از خدمتکاران پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ در یکی از جنگ ها، همراه وی بود. او،

در آن جنگ، به تیر دشمن شهید گشت. مسلمانان، کنار پیکر او گرد آمده، می

گفتند: بهشت بر تو گوارا باد! ولی پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ سخنی نمی فرمود و خشناک

به نظر می رسید. حاضران، علت خشم را نمی دانستند که ناگهان) پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

فرمودند: نه هرگز، سوگند به خداوندی که جان محمد در دست اوست، روپوش

او هم اکنون وی را در میان آتش شعله ور خود می سوزاند، چون او، آن

روپوش را از فیء مسلمانان (بدون رعایت مقررات) در روز (جنگ) خیر

برداشته بود.

«سیره ابن هشام، ج 3، ص 354»

## وحدت

### حدیث - 1

قال الامام الصادق عليه السلام : تواصلوا و تباروا و تراحموا و كونوا إخوة أبرارا  
كما أمركم الله عزوجل .  
امام صادق عليه السلام فرمودند: همان گونه که خدای عزوجل به شما دستور داده،  
با هم پیوند داشته باشید، به یکدیگر نیکی کنید، و برادرانی نیکوکار باشید.  
«وسائل الشیعه، ج 8، ص 552، ح 3»

### حدیث - 2

قال الامام الصادق عليه السلام : إنما المؤمنون إخوة بنو أب و أم و إذا ضرب على  
رجل منهم عرق سهر له الآخرون .  
امام صادق عليه السلام فرمودند: مؤمنان، با یکدیگر برادر (دینی) اند، و همگی  
همانند فرزندان یک پدر و مادر و چون رگ یکی از آنان زده شود «مصیبتی بر  
او وارد شود» دیگران در غم او خوابشان نبرد.  
«الكافی، ج 2، ص 165»

### حدیث - 3

قال الامام الرضا عليه السلام : إن الإمامة زمام الدين و نظام المسلمين و صلاح الدنيا و عز المؤمنين، ان الإمامة أس الإسلام النامي و فرعه السامي  
امام رضا عليه السلام فرمودند: امامت، زمام دین و مایه نظام و انسجام مسلمانان و صلاح دنیا و عزت مؤمنان است. امامت، اساس اسلام و شاخه بلند آن است.  
«کافی، ج 1، ص 200»

### حدیث - 4

قال الامام الصادق عليه السلام : صدقة يحبها الله اصلاح بين الناس إذا تفاسدوا و تقارب بينهم إذا تباعدوا.  
امام صادق عليه السلام فرمودند: ایجاد وحدت هنگام پیدایش اختلاف و تباهی امت و نزدیک کردن آنها در هنگام جدائی، صدقه ایست که خداوند آن را دوست دارد.  
«الکافی، ج 2، ص 209»

### حدیث - 5

قال الامام الباقر عليه السلام : .. يا معشر المؤمنين تألفوا و تعاطفوا.  
امام محمد باقر عليه السلام فرمودند: ... ای گروه مؤمنان، با هم مأنوس و متحد باشید و به یکدیگر مهربانی کنید.  
«الکافی، ج 2، ص 345»

## حدیث - 6

قال رسول الله ﷺ : يد الله على الجماعة...  
پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: دست خدا (یاری و عنایت خدا) بر سر جماعت است.

«نهج الفصاحه، ح 3211»

## حدیث - 7

قال رسول الله ﷺ : يا أيها الناس، إن الرب واحد و الاب واحد و إن الدين واحد ليست العربية لأحدكم باب و لا أم و إنما هي اللسان فمن تعلم العربية فهو عربي.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: ای مردم، پروردگار شما یکی است (الله)، پدر همه شما یکی است (آدم)، و دین شما نیز یکی است (اسلام)، و عربیت، برای هیچ یک از شما پدر و مادر نیست، بلکه آن هم یکی از زبانهاست و هر کس زبان عربی را بیاموزد، منسوب به عرب می شود.

«معالم الحکومه، ص 404»

## حدیث - 8

امام علی علیه السلام فرمودند:

پس بنگرید، چگونه بودند «قوم بنی اسرائیل» زمانی که جمعیتها گرد آمده، و اندیشه‌ها با هم و دلها یکسان و دستها یاور هم و شمشیرها کمک یکدیگر و

بینش‌ها ژرف و تصمیمات یکی بود، آیا در اطراف زمین بزرگ و بر جهانیان حاکم نبودند؟ پس بنگرید به آخر کارشان «قوم بنی اسرائیل» آن هنگام که بین آنها تفرقه افتاد، و مهربانی و الفتها بهم خورد و سخنها و دلها مختلف و گروه گروه شدند و بجان هم افتادند و پراکنده گشتند و با هم جنگیدند، پس خداوند، لباس عزت را از تن آنها برکند و فراوانی نعمتش را از آنها گرفت و آنچه باقی مانده، سرگذشت آنان است تا مایه عبرت عبرت گیرندگان باشد.

«نهج البلاغه، خطبه 192»

## حدیث - 9

قال رسول الله ﷺ : خير المؤمنين من كان مألقة للمؤمنين و لا خير فيمن لا يألف و لا يؤلف.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: بهترین مؤمنان، کسی است که محور الفت مؤمنان باشد و در کسی که انس نگیرد و با دیگران مأنوس نشود خیری ندارد.

«بحارالانوار، ج 71، ص 393»

## حدیث - 10

قال رسول الله ﷺ : المؤمنون إخوة تتكافؤ دماؤهم و هم يد علی من سواهم.

نبی اکرم ﷺ فرمودند: مؤمنان با هم برادرند و خونشان برابر است و در برابر دشمن متحد و یکپارچه‌اند.

«کافی، ج 1، ص 404»

## حدیث - 11

قال رسول الله ﷺ : .. فَأَنْتُمْ «أهل البيت» أهل الله عزوجل الذين بهم تمت النعمة و اجتمعت الفرقة و ائتلفت الكلمة.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: شما اهل بیت، اهل الله هستید که به برکت شما، نعمت کامل گشته و پراکندگی بر طرف شده و اتحاد کلمه پدید آمده است.

«الكافی، ج 1، ص 446»

## حدیث - 12

قال الامام علی علیه السلام : إن هؤلاء قد تمالؤوا علی سخطه إمارتی و سأصبر ما لم أخف علی جماعتکم فإنهم إن تمموا علی فیالة هذا الرأی إنقطع نظام المسلمین.

امام علی علیه السلام فرمودند: سینه اینان (خوارج) از دشمنی با حکومت من انباشته است و تا آن هنگام که بیم از هم پاشیدن جماعت (امت) نباشد، صبر می‌کنم، براستی اگر اینان بر این اندیشه سست ادامه دهند، نظام مسلمانان از هم خواهد گسست.

«نهج البلاغه، خطبه 169»

## حدیث - 13

قال الامام علی علیه السلام : .. و علیکم بالتواصل و التبادل و ایاکم و التدابر و التقاطع.

امام علی علیه السلام در وصیت به حسنین علیهم السلام می فرمایند: .. و بر شما باد به ارتباط و بذل و بخشش و دوری گزیدن از جدائی و پشت کردن به یکدیگر .  
«نهج البلاغه، نامه 47»

#### حدیث - 14

قال الامام علی علیه السلام : .. فَإِنْ يَدُ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ وَ إِيَّاكُمْ وَ الْفُرْقَةُ فَإِنْ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ، كَمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذَّنْبِ .  
امام علی علیه السلام فرمودند: دست خدا (یاری خدا) بر سر جماعت است، از تفرقه پرهیزید، زیرا شخص تک رو، شکار شیطان است همانگونه که گوسفند تک رو، طعمه گرگ است.  
«شرح نهج البلاغه، ج 8، ص 112»

#### حدیث - 15

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :  
أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، وَإِيَّاكُمْ وَ الْفُرْقَةَ؛  
ای مردم! به جماعت (یکپارچگی) روی آرید و از پراکندگی پرهیزید.  
میزان الحکمة: ح 2589

#### حدیث - 16

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :  
الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَ الْفُرْقَةُ عَذَابٌ؛

جماعت (یکپارچگی) رحمت است و پراکندگی عذاب.  
میزان الحکمة: ح 2593

#### حدیث - 17

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:  
عَلَيْكَ بِالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّمَا يَأْخُذُ الذِّبُّ مِنَ الْغَنَمِ الْقَاصِيَةَ؛  
با جماعت همراه شو؛ زیرا گرگ، گوسفند دورمانده را می خورد.  
مسند احمد، ج 6، ص 446

#### حدیث - 18

حضرت زهرا علیها السلام فرمودند:  
فَجَعَلَ اللَّهُ...إِطَاعَتَنَا نِظَاماً لِلْمِلَّةِ وَإِمَامَتَنَا أَمَاناً لِلْفِرْقَةِ  
خدا اطاعت و پیروی از ما اهل بیت را سبب برقراری نظم اجتماعی در امت  
اسلامی و امامت و رهبری ما را عامل وحدت و درامان ماندن از تفرقه ها قرار  
داده است.

بحار الانوار، ج 43، ص 158

#### حدیث - 19

قال الامام علی عليه السلام :

وَقَدْ سُئِلَ عَنْ تَفْسِيرِ السُّنَّةِ وَالبِدْعَةِ وَالجَمَاعَةِ وَالفُرْقَةِ - : السُّنَّةُ - وَاللَّهِ -  
 سُنَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَالبِدْعَةُ مَا فَارَقَهَا وَالجَمَاعَةُ - وَاللَّهِ - مُجَامَعَةُ أَهْلِ الْحَقِّ وَإِنْ  
 قَلَّوْا وَالفُرْقَةُ مُجَامَعَةُ أَهْلِ الْبَاطِلِ وَإِنْ كَثُرُوا؛

امام علی علیه السلام در پاسخ به پرسش از معنای سنت، بدعت، جماعت و تفرقه  
 فرمودند: به خدا سوگند، سنت، همان سنت محمد صلی الله علیه و آله است و بدعت آنچه  
 خلاف آن باشد و به خدا قسم، جماعت، همدستی شدن با اهل حق است هر  
 چند اندک باشند و تفرقه، همدستی با اهل باطل است هر چند بسیار باشند.

کنز العمال، ح 1644

## حدیث - 20

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

أَيُّهَا النَّاسُ ، عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ ، وَإِيَّاكُمْ وَالفُرْقَةَ

ای مردم! به جماعت (یکپارچگی) روی آرید و از پراکندگی بپرهیزید.

میزان الحکمة، ح 2589

## حدیث - 21

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

إِيَّاكُمْ وَالتَّلَوْنَ فِي دِينِ اللَّهِ فَإِنَّ جَمَاعَةً فِيمَا تَكْرَهُونَ مِنَ الْحَقِّ خَيْرٌ مِنْ فُرْقَةٍ

فِيمَا تُحِبُّونَ مِنَ الْبَاطِلِ وَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يُعْطِ أَحَدًا بِفُرْقَةٍ خَيْرًا مِمَّنْ مَضَى وَلَا  
 مِمَّنْ بَقِيَ ؛

از چند رنگی و اختلاف در دین خدا پرهیزید، زیرا یکپارچگی در آنچه حق است ولی شما آن را ناخوش می‌دارید، از پراکندگی در آنچه باطل است اما خوشایند شما می‌باشد، بهتر است. خدای سبحان به هیچ یک از گذشتگان و باقی ماندگان بر اثر تفرقه و جدایی خیر و خوبی عطا نکرده است.

نهج البلاغه، از خطبه 176

## حدیث - 22

قال رسول الله ﷺ :

يد الله على الجماعة فاذا اشتد الشاذ منهم اختطفه الشيطان كما يختطف الذئب الشاة الشاذة من الغنم ؛

دست خداوند بر سر جماعت است ، هرگاه از آنها کسی از جماعت جدا شود، شیطان او را می رباید همان طور که گرگ گوسفند جدا شونده از رمه گوسفند را می رباید.

(کنز العمال ، ص 207)

## حدیث - 23

قال رسول الله ﷺ :

ان الشيطان ذئب الانسان كذئب الغنم ياخذ الشاه القاصية و الناحية فاياكم و الشباب و عليكم بالجماعة و العامة و المسجد؛

شیطان گرگ انسان است همانند گرگ گوسفندان که همیشه میشهای دور افتاده و کناره گیر را می گیرد. پس از دسته بندیها (گروه گرایی و خط بازی) پیرهیزید و بر شما باد به حضور در جماعت و مجالس عمومی و مسجد.

(کنز العمال، ج 7، ص 581، حدیث - 20355)

## حدیث - 24

قال الصادق عليه السلام :

من صلی معهم فی الصف الاول کان کمن صلی خلف رسول الله فی الصف الاول ؛

کسی که در صف اول نماز جماعت (اهل سنت) شرکت نماید، مانند آن است که در صف اول پشت سر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نماز خوانده باشد.

(وسائل الشیعه، ج 3، ص 381)

## حدیث - 25

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایند:

ید الله علی الجماعه؛

دست خدا همراه جماعت است.

نهج الفصاحه

## حدیث - 26

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

من فارق الجماعة شبرا خلع الله ربقه الإسلام من عنقه؛  
هر که یک وجب از جماعت دور شود خدا طوق مسلمانی از گردن وی  
بردارد.

نهج الفصاحه

## حدیث - 27

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

الجماعه رحمه و الفرقه عذاب؛  
جماعت مایه رحمت و تفرقه موجب عذاب است.  
نهج الفصاحه

## حدیث - 28

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

التَّحَدَّثُ بِنِعْمِ اللَّهِ شُكْرٌ وَ تَرْكُهُ كُفْرٌ وَ مَنْ لَا يَشْكُرُ الْقَلِيلَ لَا يَشْكُرُ الْكَثِيرَ وَ مَنْ  
لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ وَ الْجَمَاعَةُ خَيْرٌ وَ الْفِرْقَةُ عَذَابٌ؛  
گفتگو از نعمتهای خداوند شکر است و ترک آن کفر است و هر که نعمت کم  
سپاس نگذارد، سپاس نعمت بسیار را نخواهد گذاشت و هر که مردم را سپاس

ندارد سپاس خدا را نخواهد داشت اجتماع مایه نیکی است و تفرقه موجب رنج و عذاب است.

نهج الفصاحه

### حدیث - 29

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

استووا و لا تختلفوا فتختلف قلوبکم؛

با یکدیگر برابر شوید و مختلف مشوید تا دلهایتان مختلف نشود.

نهج الفصاحه

### حدیث - 30

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند :

شیطان گرگ انسان است همانند گرگ گوسفندان که همیشه میش های دورافتاده و کناره گیر را می گیرد. پس از دسته بندیها (گروه گرایی و خط بازی (برهیزید و بر شما باد به حضور در جماعت و مجالس عمومی و مسجد.

کنز العمال ، ج 7، ص 581

### حدیث - 31

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

الجماعة رحمة و الفرقه عذاب؛

جماعت؛ وحدت مایه رحمت و تفرقه موجب عذاب است.

نهج الفصاحه، حدیث - 1323

### حدیث - 32

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

ید الله علی الجماعة؛

دست خدا بر سر جماعت است.

نهج الفصاحه، 3211

### حدیث - 33

نبی اکرم ﷺ فرمودند:

ألمؤمنون إخوة تتكافؤ دماؤهم و هم ید علی من سواهم؛

مؤمنان با هم برادرند و خونشان برابر است و در برابر دشمن متحد و یک

پارچه اند.

کافی، جلد 1، ص 404

### حدیث - 34

حضرت فاطمه زهرا علیها السلام فرمودند:

و طاعتنا نظاما للملة و امامتنا لما للفرقة و الجهاد عز الاسلام.

پیروی از ما اهل بیت نظام امت، و رهبری ما عامل وحدت، و جهاد مایه

عزت و سربلندی اسلام است.

کشف الغمة، جلد 2، ص 109

### حدیث - 35

قال الامام الصادق عليه السلام :

صدقة يحبها الله اصلاح بين الناس إذا تفسدوا و تقارب بينهم إذا تباعدوا.

امام صادق عليه السلام فرمودند:

ایجاد وحدت هنگام پیدایش اختلاف، و تباهی امت و نزدیک کردن آنها در

هنگام جدائی، صدقه ایست که خداوند آن را دوست دارد.

الكافی، جلد 2، ص 209

### حدیث - 36

قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم :

إسمعوا و أطيعوا لمن ولاه الله الأمر، فإنه نظام الإسلام.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

از حاکمان الهی اطاعت کنید و گوش بفرمان باشید زیرا اطاعت از رهبری

مایه وحدت امت اسلام است.

امالی مفید، جلد 1 ص 14 مجلس 2 حدیث - 2

### حدیث - 37

قال الامام السجاد عليه السلام : .. يا زهري، اما عليك أن تجعل المسلمين منك

بمنزلة أهل بيتك، فتجعل كبيرهم بمنزلة والدك، و تجعل صغيرهم بمنزلة ولدك،

و تجعل تربك منهم بمنزلة أخيك.

امام سجاد علیه السلام به زهری فرمودند: ای زهری، بر توست که مسلمانان را  
مانند اهل خانه خود بدانی، بزرگ آنان را بمنزله پدر خود و کوچکشان را بمنزله  
فرزند و همسال خود را بمنزله برادرت قرار دهی.  
«بحارالانوار، ج 68، ص 230»

## تفرقه

### حدیث - 1

قال الامام الصادق عليه السلام : من فارق جماعة المسلمين و نكث صفقة الامام جاء إلى الله أجذم.

امام صادق عليه السلام فرمودند: هر کس از جماعت مسلمین جدا شود و عهد و پیمان خود را با امام مسلمین بشکند، دست بریده محشور خواهد شد.

«الکافی، ج 1، ص 405»

### حدیث - 2

قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم : ألا إن في التباغض الحالقة لا أعنى حالقة الشعر و لكن حالقة الدين.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: آگاه باشید که در دشمنی ها، ستردن و تراشیدن نهفته است، اما نه تراشیدن مو، بلکه ستردن دین.

«الکافی، ج 2، ص 346»

### حدیث - 3

امام علی عليه السلام فرمودند:

پس بنگرید، چگونه بودند «قوم بنی اسرائیل» زمانی که جمعیتها گرد آمده، و اندیشه‌ها با هم و دلها یکسان و دستها یاور هم و شمشیرها کمک یکدیگر و بینش‌ها ژرف و تصمیمات یکی بود، آیا در اطراف زمین بزرگ و بر جهانیان حاکم نبودند؟ پس بنگرید به آخر کارشان «قوم بنی اسرائیل» آن هنگام که بین آنها تفرقه افتاد، و مهربانی و الفتها بهم خورد و سخنها و دلها مختلف و گروه گروه شدند و بجان هم افتادند و پراکنده گشتند و با هم جنگیدند، پس خداوند، لباس عزت را از تن آنها برکند و فراوانی نعمتش را از آنها گرفت و آنچه باقی مانده، سرگذشت آنان است تا مایه عبرت عبرت گیرندگان باشد.

«نهج البلاغه، خطبه 192»

#### حدیث - 4

قال رسول الله ﷺ : من فارق الجماعة شبرا خلع الله ربة الإسلام من عنقه.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: هر کس یک وجب از (آرمانها و عقاید) جامعه «مسلمین» دور شود خداوند رشته مسلمانی را از گردن او باز کند .

«الکافی، ج 1، ص 404»

#### حدیث - 5

قال الامام علی عليه السلام : لو سكت الجاهل ما اختلف الناس.

امام علی عليه السلام فرمودند: اگر جاهل سکوت می‌کرد، مردم اختلاف نمی‌کردند (سبب بسیاری از اختلافات، سخنها یا آگاهانه است).

«بحار الانوار، ج 75، ص 81»

## حدیث - 6

قال الامام علی عليه السلام : «فی ذم أهل الرأی»... و إلههم واحد و نبیهم واحد و کتابهم واحد أفأمرهم الله سبحانه بالإختلاف فأطاعوه أم نهاهم عنه فعصوه؟  
امام علی عليه السلام (در مذمت اهل رأی) فرمودند: ... خدای آنها یکی و پیامبرشان یکی و کتابشان یکی است. آیا خدا آنها را به اختلاف و دو دستگی فرمان داده که او (خدا) را اطاعت می کنند؟ یا (خدا) آنها را از اختلاف نهی کرده که فرمانش را سرپیچی می کنند؟  
«نهج البلاغه، خطبه 18»

## حدیث - 7

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :  
أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ؛  
ای مردم! به جماعت (یکپارچگی) روی آرید و از پراکندگی پرهیزید.  
میزان الحکمة: ح 2589

## حدیث - 8

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :  
الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَالْفُرْقَةُ عَذَابٌ؛  
جماعت (یکپارچگی) رحمت است و پراکندگی عذاب.

## حدیث - 9

قال الامام علی عليه السلام :

وَقَدْ سُئِلَ عَنْ تَفْسِيرِ السُّنَّةِ وَالبِدْعَةِ وَالجَمَاعَةِ وَالفُرْقَةِ - : السُّنَّةُ - وَاللَّهِ -  
سُنَّةُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَالبِدْعَةُ مَا فَارَقَهَا وَالجَمَاعَةُ - وَاللَّهُ - مُجَامَعَةُ أَهْلِ الْحَقِّ وَإِنْ  
قَلَّوْا وَالفُرْقَةُ مُجَامَعَةُ أَهْلِ الْبَاطِلِ وَإِنْ كَثُرُوا؛

امام علی عليه السلام در پاسخ به پرسش از معنای سنت، بدعت، جماعت و تفرقه  
فرمودند: به خدا سوگند، سنت، همان سنت محمد صلى الله عليه وآله است و بدعت آنچه  
خلاف آن باشد و به خدا قسم، جماعت، همدستی شدن با اهل حق است هر  
چند اندک باشند و تفرقه، همدستی با اهل باطل است هر چند بسیار باشند.

کنز العمال، ح 1644

## حدیث - 10

امام علی عليه السلام فرمودند:

إِيَّاكُمْ وَالفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّاذَّ عَنْ أَهْلِ الْحَقِّ لِلشَّيْطَانِ كَمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذِّبِّ

؛

از جدایی پرهیزید ؛ زیرا تنهای جدا مانده از اهل حق ، بهره شیطان است ،  
چنان که گوسفند جدا شده از گله، بهره گرگ است .

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 2747

## حدیث - 11

امام علی علیه السلام فرمودند:

الزُّمُّوا الْجَمَاعَةَ وَاجْتَنِبُوا الْفُرْقَةَ ؛

همراه جماعت باشید و از تفرقه پرهیزید.

غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 2488

## حدیث - 12

قال رسول الله صلی الله علیه و آله :

ان الشیطان ذئب الانسان کذب الغنم یاخذ الشاه القاصیة و الناحیة فیاکم و

الشعاب و علیکم بالجماعة و العامة و المسجد؛

شیطان گرگ انسان است همانند گرگ گوسفندان که همیشه میشهای دور

افتاده و کناره گیر را می گیرد. پس از دسته بندیها (گروه گرایی و خط بازی )

پرهیزید و بر شما باد به حضور در جماعت و مجالس عمومی و مسجد.

(کنز العمال ، ج 7، ص 581، حدیث - 20355)

## حدیث - 13

قال رسول الله صلی الله علیه و آله :

من فارق جماعة المسلمين فقد خلع ربقة الاسلام من عنقه قيل : یا رسول الله

و ما جماعة المسلمين ؟ قال : جماعة اهل الحق و ان قلوا؛

کسی که از جمعیت مسلمان جدا شود، رشته اسلام را از گردنش باز نموده .  
از حضرت سؤ ال شد: منظور کدام جمعیت است ؟ آن حضرت فرمود: مردم و  
اهل حق ، هر چند کم باشند.  
(امالی شیخ صدوق ، ص 272)

#### حدیث - 14

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:  
الجماعه رحمه و الفرقه عذاب؛  
جماعت مایه رحمت و تفرقه موجب عذاب است.  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 15

التَّحَدَّثْ بِنِعْمِ اللَّهِ شُكْرًا وَ تَرْكُهُ كُفْرًا وَ مَنْ لَا يَشْكُرُ الْقَلِيلَ لَا يَشْكُرُ الْكَثِيرَ وَ مَنْ  
لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ وَ الْجَمَاعَةُ خَيْرٌ وَ الْفِرْقَةُ عَذَابٌ؛  
گفتگو از نعمتهای خداوند شکر است و ترک آن کفر است و هر که نعمت کم  
سپاس نگذارد، سپاس نعمت بسیار را نخواهد گذاشت و هر که مردم را سپاس  
ندارد سپاس خدا را نخواهد داشت اجتماع مایه نیکی است و تفرقه موجب رنج  
و عذاب است.  
نهج الفصاحه

## حدیث - 16

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند :

کسی که از جمعیت مسلمان جدا شود، رشته اسلام را از گردنش باز نموده  
از حضرت سؤال شد: منظور کدام جمعیت است ؟ آن حضرت فرمودند: مردم  
اهل حق ، هر چند کم باشند.  
(امالی شیخ صدوق ، ص 272 )

## حدیث - 17

امام علی علیه السلام فرمودند:

ألخلاف يهدم الرأي؛

اختلاف، بنیاد اندیشه درست را درهم می ریزد.

نهج البلاغه حکمت 215

## حدیث - 18

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

ما اختلف أمة بعد نبیها الا ظهر أهل باطلها علی اهل حقها؛

هیچ امتی پس از پیامبرشان، اختلاف نکردند مگر آنکه گروه باطل بر حق

گرایان چیره شدند .

کنز العمال، حدیث - 929

## حدیث - 19

امام علی علیه السلام فرمودند:

.. فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ وَآيَاكُمْ وَالْفَرْقَةُ فَإِنَّ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ، كَمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذَّئْبِ؛

دست خدا بر سر جماعت است، از تفرقه پرهیزید، زیرا شخص تک رو، شکار شیطان است همان گونه که گوسفند تک رو، طعمه گرگ است.

شرح نهج البلاغه، جلد 8، ص 112

## حدیث - 20

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

من فارق الجماعة مات ميتة جاهلية؛

هر کس از گروه مسلمانان جدا شود بر مرگ جاهلیت بمیرد.

نهج الفصاحة، 2855

## حدیث - 21

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

لا تَخْتَلَفُوا، فَإِنَّ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا.

اختلاف نکنید، آنان که قبل از شما بودند اختلاف کردند و هلاک شدند.

کنز العمال، حدیث - 894

## حدیث - 22

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

الجماعة رحمة و الفرقه عذاب؛

جماعت؛ وحدت مایه رحمت و تفرقه موجب عذاب است.

نهج الفصاحه، حدیث - 1323

## حدیث - 23

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

إِنَّ الْأَخْتِلَافَ وَالتَّنَازُعَ وَالتَّشَبُّطَ مِنْ أَمْرِ الْعِزِّ وَالضَّعْفِ وَهُوَ مِمَّا لَا يُحِبُّهُ  
اللَّهُ وَلَا يُعْطَى عَلَيْهِ النَّصْرَ وَالظَّفَرَ؛

اختلاف و کشمکش و پشت هم اندازی، از ناتوانی و سستی است و خداوند

نه آن را دوست دارد و نه با آن یاری و پیروزی می دهد.

بحار الأنوار، ج 20، ص 126، ح 50.

## حدیث - 24

امام علی علیه السلام می فرمایند:

وَقَدْ سُئِلَ عَنْ تَفْسِيرِ السُّنَّةِ وَالْبِدْعَةِ وَالْجَمَاعَةِ وَالْفُرْقَةِ - : السُّنَّةُ - وَاللَّهِ -

سُنَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَالْبِدْعَةُ مَا فَارَقَهَا وَالْجَمَاعَةُ - وَاللَّهِ - مُجَامَعَةُ أَهْلِ الْحَقِّ وَإِنْ

قَلَّوْا وَالْفُرْقَةُ مُجَامَعَةُ أَهْلِ الْبَاطِلِ وَإِنْ كَثُرُوا؛

در پاسخ به پرسش از معنای سنت، بدعت، جماعت و تفرقه فرمودند: به خدا سوگند، سنت، همان سنت محمد ﷺ است و بدعت آنچه خلاف آن باشد و به خدا قسم، جماعت، همدست شدن با اهل حق است هر چند اندک باشند و تفرقه، همدستی با اهل باطل است هر چند بسیار باشند.  
(کنز العمال، ح 1644.)

## حدیث - 25

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:  
الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَالْفُرْقَةُ عَذَابٌ؛  
وحدت مایه رحمت ، و تفرقه موجب عذاب است.  
کنز العمال ، ح 20242

## حدیث - 26

پیامبر اعظم ﷺ فرمودند:  
لَا تَخْتَلَفُوا، فَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا؛  
باهم اختلاف نکنید، که پیشینیان شما دچار اختلاف شدند و نابود گشتند.  
(کنز العمال ، ح 894)

## حدیث - 27

حضرت فاطمه علیها السلام فرمودند:  
فَجَعَلَ اللَّهُ إِطَاعَتَنَا نِظَامًا لِلْمِلَّةِ وَإِمَامَتَنَا أَمَانًا لِلْفُرْقَةِ؛

خدا اطاعت از ما را رشت؟ سامان ملت، و امامت ما را مای؟ ایمنی از تفرقه  
قرار داده است.

(احتجاج، ج 1، ص 134)

## حدیث - 28

قال الإمام علی عليه السلام : أن الشيطان يُسَنِّي لَكُمْ طُرُقَهُ ، ويريد أن يَحُلَّ دِينَكُمْ  
عقدة عقدة، ويعطيكم بالجماعة الفرقه.

امام علی عليه السلام فرمودند: همانا شیطان راههای خود را برای شما هموار می  
کند و می خواهد گره های دین شما را یکی پس از دیگری سست گرداند و به  
جای اتحاد، تفرقه به شما دهد.

«نهج البلاغه، خطبه 121»

## عدالت و حفظ بیت المال

### حدیث - 1

قال الامام الرضا عليه السلام : ... و البراءة من الذين ظلموا آل محمد عليه السلام ... و البراءة من الناكثين و القاسطين و المارقين ... و البراءة من أهل الاستئثار ... .  
امام رضا عليه السلام فرمودند: ... بیزاری از کسانی که به آل محمد علیهم السلام ، ظلم روا داشتند ... و برائت از پیمان شکنان و منحرفان و مرتدان ... و برائت از ویژه سازان اموال عمومی مسلمانان بر خود، ... از شرایط اسلام راستین است.  
«عیون أخبار الرضا عليه السلام ، ج 2، ص 126»

### حدیث - 2

قال الامام الكاظم عليه السلام : ان الله لم يترك شيئا من صنوف الاموال الا و قد قسمه و أعطى كل ذی حق حقه الخاصة و العامة و الفقراء و المساكين و كل صنف من صنوف الناس ... .  
امام کاظم عليه السلام فرمودند: همانا خدا، تمامی مال ها را تقسیم کرده و حق هر مستحق را از خاصه و عامه و فقیر و مسکین و اصناف دیگر مردم را، به آنها داده است. سپس فرمودند: اگر در میان مردم عدالت حکمفرما باشد، همه، بی نیاز شوند و باز فرمودند: عدالت، از غسل شیرین تر است و عدالت را پیشه نکنند، جز کسی که عدالت را خوب بداند.  
«الکافی، ج 2، ص 495»

### حدیث - 3

قال الامام الحسين عليه السلام : ان الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، دعاء الی الاسلام مع رد المظالم و مخالفة الظالم و قسمة الفیء و الغنائم و أخذ الصدقات من مواضعها و وضعها فی حقها.

امام حسین علیه السلام فرمودند: امر به معروف و نهی از منکر، آن است که: کافران را به اسلام دعوت کنی، حقوق ستمدیدگان را باز ستانی، با ستمگر به مخالفت برخیزی، غنیمت ها و بیت المال را عادلانه بین اهل اش قسمت کنی، صدقات (زکات) را از آنجا که باید، بگیری و در آنجا که باید، مصرف کنی.

«تحف العقول، ص 270»

### حدیث - 4

قال الامام الصادق عليه السلام : أهل الاسلام، هم أبناء الاسلام اسوی بینهم فی العطاء و فضائلهم بینهم و بین الله. أجعلهم کبنی رجل واحد، لا یفضل أحد منهم لفضله و صلاحه فی المیراث علی آخر ضعیف منقوص ... .

(حفص بن غیاث می گوید: شنیدم که از امام صادق علیه السلام درباره تقسیم بیت المال پرسیدند)، امام صادق علیه السلام فرمودند: اهل اسلام، فرزندان آن محسوب می شوند، در امکانات بیت المال، من برابرشان می دانم. امتیازات معنوی آنان بین آنها و خدا محاسبه می شود. (لذا) همانند فرزندان یک نفر که فضیلت و صلاحیت، سبب فزونی ارث بردن یکی بر دیگری که ضعیف و ناقص است نمی شود، (مسلمانان نیز، این چنین هستند). حضرت در ادامه فرمودند: پیامبر

ﷺ در آغاز اسلام، چنین رفتار می کرد ولی دیگران (غیر ما اهل بیت) گفتند: ما، برخی را بر اساس سابقه بیشتر در اسلام، از نظر عطای بیت المال امتیاز می بخشیم.

«وسائل الشیعه، ج 11، ص 81»

## حدیث - 5

کتب أمير المؤمنين ﷺ : ... و لئن كان ما بلغني عنك حقاً، لجمل أهلك و شسع نعلك خير منك ... .

امیر المؤمنین ﷺ (بعد از خیانت «منذر بن جارود» در ولایت فارس، به وی) نوشتند: ... اگر آنچه که از خیانت تو، به من رسیده است، درست باشد، شتر اهل ات و بند کفش ات، با ارزش تر از تو است.

«نهج البلاغه، نامه 71»

## حدیث - 6

قال الامام علي ﷺ : يا شريح! لا تكون ابتعت هذه الدار من غير مالک، أو نقدت الثمن من غير حلالک، فأذن أنت قد خسرت دار الدنيا و دار الآخرة.

(شريح بن حارث، به فرمان امام علي ﷺ به منصب قضا نشسته بود. روزی به حضرت علي ﷺ خبر رسید که وی، سرایی به هشتاد دینار خریداری کرده است.) امام علي ﷺ (وی را فرا خواند و) فرمودند: ای شريح! مبادا که این خانه را با مال غیر خریده باشی و بهای آن را جز از مال حلال خود پرداخته باشی و گرنه هم در این سرا و هم در آن سرا، زیان کرده ای.

## حدیث - 7

قال الامام علی علیه السلام : أتأمرونی أن أطلب النصر بالجور فی من ولیت علیه؟!  
و الله! لا أطور به ما سمر سمیر، و ما أم نجم فی السماء نجما. لو كان المال لی،  
لسویت بینهم فكیف و انما المال مال الله؟

(وقتی به حضرت علی علیه السلام خرده گرفتند که چرا به کسانی که در اسلام،  
سابقه بیشتر دارند و در جنگ ها شرکت جسته اند و به آنان که دارای حسب و  
نسب عالی هستند، بیش از دیگران، از بیت المال، بخشش نمی فرمایند)، امام  
علی علیه السلام فرمودند: آیا به من می گوئید تا از راه ستم کردن به کسی که مرا به  
او ولایت داده اند، پیروزی به دست آورم؟ نه، به خدا سوگند! تا دهر باقی است  
و اختران در پی یکدیگر بچرخند، به چنین کاری نزدیک نگردم. اگر مال از من  
بود، همانا میان مردمان به مساوات پخش می کردم، چه رسد به این که مال، مال  
خدا است.

## حدیث - 8

قال الامام علی علیه السلام : ان هذا المال ليس لي و لا لك و انما هو فىء للمسلمين و جلب أسيافهم. فان شركتهم فى حربهم، كان لك مثل حظهم و الا فجناة أیدیهم، لا تكون لغير أفواههم.

(عبد الله بن زمعه که شیعه مولا علی علیه السلام بود هنگام خلافت ایشان، به خدمتشان رفت و مالی از ایشان درخواست کرد.) امام علی علیه السلام (در پاسخ) فرمودند: همانا این مال، نه از آن من است و نه از آن تو، بلکه آن، غنیمت مسلمانان است. این مالی است که به ضرب شمشیر آنان، فراهم گردیده است. پس اگر در نبرد آنان شرکت داشته ای، سهمی به اندازه سهم آنان داری، اگر نه، میوه چیده شده به دست آنان، لقمه ای برای دهان های دیگران نیست.

«نهج البلاغه، خطبه 232»

## حدیث - 9

قال الامام علی علیه السلام : ... و لكننى آسى أن يلى أمر هذه الأمة سفهاؤها و فجارها فيتخذوا مال الله دولا و عباده خولا و الصالحين حربا و الفاسقين حزبا.

امام علی علیه السلام (در طی نامه ای به اهل مصر) فرمودند: ولی از این اندوهناکم که سرپرستی حکومت این امت به دست بی خردان و نابکاران افتد، بیت المال را به انحصار در آورند، آزادی بندگان خدا را سلب کنند و آنها را بنده خویش سازند، با صالحان نبرد کنند و فاسقان را هم دستان خود قرار دهند.

«نهج البلاغه، نامه 62»

## حدیث - 10

کتب امیر المؤمنین علیه السلام : بسم الله الرحمن الرحيم من عبد الله على امير المؤمنين الى عبد الله بن عباس اما بعد، فانظر ما اجتمع عندك من غلات المسلمين و فيئهم فاقسمه على من قبلك حتى تغنيهم ... .

امام علی علیه السلام (در نامه ای به عبد الله بن عباس) نوشتند: به نام خداوند بخشنده مهربان، از بنده خدا علی امیر مؤمنان به عبد الله بن عباس، اما بعد، بنگر آنچه را نزد تو جمع شده از غلات مسلمانان و درآمدها و غنایم متعلق به ایشان. پس آنها را بین افرادی که نزد تو هستند (و احتیاج دارند) تقسیم کن تا ایشان را بی نیاز سازی و باقی مانده آن را نزد ما بفرست تا بین کسانی که نزد ما هستند، تقسیم کنیم. و السلام.

«بحار الأنوار، ج 32، ص 401»

## حدیث - 11

قال الامام علی علیه السلام : الله الله في الطبقة السفلى ... و اجعل لهم قسما من بيت مالک.

امام علی علیه السلام فرمودند: خدا را، خدا را، در نظر بگیر درباره گروه فرودستان ... و آنان را از بیت المال که در اختیار تو است، نصیبی بخش.

«نهج البلاغه، نامه 53»

## حدیث - 12

کتب الامام علی علیه السلام : و انی أقسم بالله قسما صادقا، لئن بلغنی أنک خنت من فیء المسلمین شیئا صغیرا أو کبیرا، لأشدن علیک شدة تدعک قلیل الوفیر، ثقیل الظهر، ضئیل الامر، و السلام.

(عبد الله بن عباس، از طرف امیر مؤمنان علیه السلام در بصره و نواحی اهواز و کرمان و ... سمت کارگزاری داشت. او، زیاد بن ابیه را که چندان هم خوشنام نبود، عامل بصره کرد). امام اعمال او را زیر نظر داشتند و این نامه را برای او نوشتند: به خدای سوگند، سوگندی راست! که اگر آگاه گردم که در مال مسلمانان، کم یا زیاد، خیانت ورزیده ای، چنان بر تو سخت گیرم که اندک مال و گران پشت از فاقه و خوار مایه گردی. و السلام.

«نهج البلاغه، نامه 20»

## حدیث - 13

قال امیر المؤمنین علیه السلام : ... و من استهان بالأمانة، و رتع فی الخیانة و لم ینزه نفسه و دینه عنها، فقد أحل بنفسه الذل و الخزی فی الدنیا و هو فی الآخرة أذل و أخزی و ان أعظم الخیانة، خیانة الامة ... .

امام علی علیه السلام (در نامه ای به یکی از کارگزاران خود که برای جمع آوری زکات فرستاده بود)، فرمودند: ... آن کس که امانت داری را خوار انگارد و در اموال مردم، به خیانت چرا کند و نفس و آیین خویش را از خیانت کاری، پاکیزه نگرداند، همانا در این سرا، خواری و ذلت بر خود روا داشته است و در آخرت،

خوارتر و ذلیل تر از این سرا باشد و همانا بزرگ ترین خیانت، خیانت به ملت است و زشت ترین دغل کاری، دغل کاری با پیشوایان.

«نهج البلاغه، نامه 26»

#### حدیث - 14

قال الامام علی عليه السلام : ... ثم أسبغ عليهم الأرزاق، فان ذلك قوة لهم على استصلاح أنفسهم و غنى لهم عن تناول ما تحت أيديهم و حجة عليهم ان خالفوا أمرک أو ثلموا أمانتک ... .

امام علی عليه السلام (پس از دستوراتی که در مورد گزینش کارگزاران حکومتی به مالک اشتر صادر کرد) فرمودند: (وقتی آنان را این چنین برگزیدی) باید که روزی شان را فراخ گردانی، که این کار، آنان را به اصلاح خویشتن بسی نیرومند گرداند و از خوردن اموالی که در اختیار دارند بی نیاز سازد که هرگاه از فرمان تو سرپیچی کنند یا در امانت خیانت ورزند با آنان اتمام حجت شده باشد.

«نهج البلاغه، نامه 53»

#### حدیث - 15

(امام علی عليه السلام سپاهی را به شام فرستاده بودند و در صدد بود که سپاهی دیگر در پی آنها بفرستند. امام مردم را به جهاد بر می انگيختند و مردم، مدتی طولانی خاموش بودند.) امام علی عليه السلام فرمودند: شما را چه می شود؟ به راه رشد توفیق نمی یابید؟ به راه میانه رهبری نشوید! آیا در زمانی چنین، سزاوار

است که من از شهر بیرون بروم؟ همانا در چنین هنگام باید مردی از دلیران و نیرومندان شما که من بپسندم، بیرون رود و سزاوار نیست که من لشکریان و شهر را و بیت المال و جمع آوری خراج زمین و داوری بین مسلمانان را واگذارم و رسیدگی به درخواست های مطالبین را رها کنم و با دسته ای در پی دسته ای دیگر بیرون روم.

«نهج البلاغه، خطبه 119»

## حدیث - 16

. کتب الامام علی علیه السلام (إلی بعض عماله): أما بعد. فقد بلغنی عنک أمر، ان كنت فعلته فقد اسخطت ربک و عصیت امامک، و اخزیت امانتک. بلغنی أنک جردت الارض فأخذت ما تحت قدمیک، و اكلت ما تحت یدیک ... .

امام علی علیه السلام (به یکی از کارگزاران اش) نوشتند: اما بعد، درباره تو به من خبری رسیده است، اگر چنین کرده باشی، همانا که خدای خویش را به خشم آورده و از فرمان پیشوای خود سرباز زده و در امانت، کار به رسوایی کشانده ای، مرا گفته اند که (به ستم)، زمین را از بار و بر، تهی ساخته ای و چیزهای زیر پای مردمان (باغ و بستانشان) را گرفته ای و اموالشان را خورده ای. اینک، حساب خود را نزد من بفرست و بدان که حساب خواهی خدا از حساب رسی آدمیان، عظیم تر است. و السلام.

«نهج البلاغه، نامه 40»

## حدیث - 17

كتب أمير المؤمنين عليه السلام الى عماله: أدقوا أقلامكم و قاربوا بين سطوركم و أحذفوا عني فضولكم و اقصدوا قصد المعاني، و اياكم و الاكثار فان أموال المسلمين لا تحتمل الاضرار.

امام علی علیه السلام برای کارگزاران اش نوشتند: قلم های خود را نازک کنید و سطرها را نزدیک به هم بگیرید و زیادتی کلمات را حذف کنید و مقاصد و منظورها را در نظر بگیرید! بر حذر می دارم شما را از پر نویسی، زیرا اموال مسلمانان نمی تواند این گونه خسارت ها را تحمل کند.

«بحار الأنوار، ج 76، ص 49»

## حدیث - 18

قال الامام علی عليه السلام : ليس المسلم بالخائن إذا ائتمن، و لا بالمخلف و إذا وعد، و لا بالكذوب اذا نطق. نحن أهل بيت الرحمة، و قولنا الحق، و فعلنا القسط و منا خاتم النبیین ... .

امام علی علیه السلام فرمودند: مسلمان در امانت خیانت نورزد و در وعده، تخلف نکند و در سخن، دروغ نگوید. ما خاندان رحمت ایم، گفتار ما، حق و کردار ما، عدل است. خاتم پیامبران از ماست و پیشوایان اسلام و امینان کتاب خدا، در میان مایلند. شما را به سوی خدا و پیامبرش و جهاد با دشمن اش و سختگیری و پایداری در امرش و طلب خرسندی اش، و بر پایداری در نماز و پرداخت زکات و (به جا آوردن) حج خانه خدا و روزه ماه رمضان و پرداخت کامل فیه

(غنائمی که بدون جنگ و درگیری از کفار به دست مسلمانان می‌افتد) به اهل  
اش دعوت می‌کنیم ...  
«امالی مفید، ص 259»

### حدیث - 19

قال أمير المؤمنين عليه السلام: أتأمروني أن أطلب النصر بالجور؟ لا، والله لا أفعل  
ما طلعت شمس و (ما) لاح في السماء نجم. (و الله) لو كانت أموالهم لي لواسيت  
بينهم، فكيف و انما هي أموالهم!

امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: آیا مرا می‌گویید که پیروزی را از راه ستم  
بجویم؟! نه، به خدا سوگند تا خورشید می‌تابد و ستاره ای در آسمان می  
درخشد، دست به چنین کاری نمی‌زنم. به خدا سوگند اگر این اموال از خودم  
بود، هر آینه مساوات را در میان آنان مراعات می‌کردم، چه رسد به این که مال  
خودشان است (بیت المال).

«امالی مفید، ص 193»

### حدیث - 20

قال الامام علي عليه السلام: فانما غرك من نفسك و جرأك على آخرك املاء الله  
لك، اذ ما زلت قدما تأكل رزقه و تلحد في آياته و تستمتع بخلافك و تذهب  
بحسناتك.

امام علی علیه السلام (در نامه ای به اشعث والی آذربایجان) فرمودند: تنها چیزی که  
تو را از جانب نفست مغرور ساخته و بر دیگران جرأت یافتی، مهلت خدا به تو

است، زیرا، تو از قدیم روزی خدا را می خوری، اما نسبت به آیات و نشانه های او انکار و الحاد می ورزی و از نصیب و بهره خود استفاده می کنی و تا به امروزت نیکی های خود را از بین برده ای. هرگاه فرستاده من، این نامه مرا به تو داد، به سوی ما بیا و آنچه از اموال مسلمانان نزد تو می باشد، همراه خود بیاور! ان شاء الله.

«نهج السعادة، ج 4، ص 87»

## حدیث - 21

قال الامام علی عليه السلام : ایاک و الاستئثار بما الناس فيه أسوة ... .  
امام علی عليه السلام (خطاب به مالک اشتر) فرمودند: بیرهیز از انحصار طلبی در چیزهایی که همه مردم در آنها برابرند.  
«نهج البلاغه، نامه 53»

## حدیث - 22

قال الامام علی عليه السلام : فلا یکن حظک فی ولایتک ما لا تستفیده و لا غیظا تشتفیه و لکن إماتة باطل و احیاء حق.  
امام علی عليه السلام (طی نامه ای به ابن عباس) فرمودند: بهره تو از حکومت نباید مالی باشد که از آن استفاده کنی و نه غیظ و خشمی که با امر و نهی شفا یابد. بلکه باید هدف تو نابودی باطل و زنده داشتن حق باشد.  
«بحار الأنوار، ج 40، ص 328»

### حدیث - 23

قال الامام علی علیه السلام : لیس لك أن تفتت فی رعیة و لا تخاطر إلا بوثیقة و فی یدیک مال من مال الله عز وجل و أنت من خزانه حتی تسلمه إلی.

امام علی علیه السلام (به یکی از کارگزاران خود) فرمودند: حق نداری به دلخواه خویش به مردم چیزی بگویی و بدون دستور به کارهای دشوار اقدام ورزی! در دست تو، مالی از اموال خداوند عز و جل است و تو یکی از خزانه داران اوئی تا آن را به دست من بسپاری.

«نهج البلاغه، نامه 6»

### حدیث - 24

قال الإمام علی علیه السلام : یا صفراء و یا بیضاء غری غیری، المال یعسوب الظلمة و انا یعسوب المؤمنین.

امام علی علیه السلام (پس از فتح بصره، گروهی از قاریان و خزانه داران را فرا خواند و دستور داد درهای بیت المال را گشودند. امام با دیدن آن اموال فرمودند: ای زردها و ای سپیدها (طلاها و نقره ها) غیر مرا بفریبید، مال پیشوای ستمگران است و من پیشوای مؤمنان.

«الجمال، ص 154»

## حدیث - 25

قال الإمام علي عليه السلام : جود الولاية بفيء المسلمين جور و ختر.  
حضرت علی علیه السلام فرمودند: بخشش (نا به جای) حکمرانان از اموال عمومی مسلمانان، ستم و خیانت است.  
«میزان الحکمه، ج 10، ص 745»

## حدیث - 26

قال الامام علي عليه السلام : والله لو وجدته قد تزوج به النساء و ملك به الاماء لرددته، فان في العدل سعة و من ضاق عليه العدل، فالجور عليه أضيق.  
امام علی علیه السلام فرمودند: به خدا سوگند! اگر ببینم آنچه را (عثمان بیهوده از بیت المال، به این و آن) داده، حتی اگر مهر زنان یا بهای کنیزان شده باشد، آن را باز می گردانم، زیرا، عدالت، گشایش می آورد و آن کس که عدالت بر او گران آید، ظلم و ستم بر او گران تر خواهد بود.  
«نهج البلاغه، خطبه 15»

## حدیث - 27

قال النبی ﷺ : ما من غريم ذهب الى و ال من ولادة المسلمين و استبان للوالی عسرته، الا براء هذا المعسر من دينه و صار دينه على والی المسلمين في ما بين يديه من أموال المسلمين.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: هر بدهکاری که نزد حاکمی از حاکمان مسلمانان برود و فقر و ناچاری وی، برای والی روشن شود، بدهکاری او، بر عهده حاکم مسلمانان نهاده می شود و او از اموال عمومی، قرض آن شخص را پرداخت می کند.

«مستدرک الوسائل، ج 2، ص 491»

## حدیث - 28

عن النبی ﷺ : خمسة لعنتهم و كل نبی مجاب الزائد فی كتاب الله و التارك لسننی و المكذب بقدر الله و المستحل من عترتی ما حرم الله و المستأثر بالفیء المستحل له.

رسول اکرم ﷺ فرمودند: پنج کس اند که من و هر پیامبر مستجاب الدعوه ای، آنان را لعنت کرده است: آن کس که در کتاب خدا، آیه ای را زیاد گرداند و کسی که سنت و روش مرا رها کند و کسی که قضا و قدر خدا را تکذیب کند و کسی که حرمت عترت مرا که خدا واجب فرموده نگه ندارد، و کسی که اموال عمومی را به خود منحصر سازد و (تصرف در) آن را (به نفع خود) حلال شمارد.

«الکافی، ج 2، ص 293»

## حدیث - 29

امام صادق علیه السلام :

ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ يَحْتَاجُ النَّاسُ طَرًّا إِلَيْهَا : الْأَمْنُ ، وَالْعَدْلُ ، وَالْخِصْبُ .

سه چیز است که همه مردم به آنها نیاز دارند : امنیت و عدالت و رفاه .

تحف العقول : 320

## حدیث - 30

مَنْ صَاحَبَ النَّاسَ بِالَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُصَاحِبَهُ كَانَ عَدْلًا .

هر که با مردم چنان رفتار کند که دوست دارد آنان با او رفتار کنند ، عادل

است .

کنز الفوائد : 2 / 162 منتخب میزان الحکمة : 360

## حدیث - 31

الامام علی علیه السلام

لَمَّا سُئِلَ عَنْ أَفْضَلِيَّةِ الْعَدْلِ أَوْ الْجُودِ: الْعَدْلُ يَضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا ، وَالْجُودُ يُخْرِجُهَا مِنْ جِهَتِهَا ، وَالْعَدْلُ سَائِسٌ عَامٌّ ، وَالْجُودُ عَارِضٌ خَاصٌّ ، فَالْعَدْلُ أَشْرَفُهُمَا وَأَفْضَلُهُمَا .

امام علی علیه السلام

در پاسخ به این پرسش که : عدالت برتر است یا بخشندهگی ؟ فرمودند:

عدالت هر چیزی را در جای خودش می گذارد و بخشندهگی امور را از جهتشان

خارج می‌سازد ؛ عدالت سیاستی فراگیر است اما بخشندگی عارضه‌ای خصوصی است (و شامل فرد یا افرادی محدود می‌شود) . پس ، عدالت شریفترین و برترین آنهاست .

نهج البلاغة : الحکمة 437 منتخب میزان الحکمة : 360

### حدیث - 32

امام علی علیه السلام :

الْعَدْلُ قِوَامُ الرَّعِيَّةِ وَجَمَالُ الْوُلَاةِ .

عدالت، برپادارنده مردم و زیور حکمرانان است.

غرر الحکم : 1954 منتخب میزان الحکمة : 360

### حدیث - 33

امام علی علیه السلام :

الْعَدْلُ جُنَّةُ الدُّوَلِ .

عدالت ، سپر دولتهاست .

غرر الحکم : 1873

### حدیث - 34

امام علی علیه السلام :

بِالْعَدْلِ تَصْلُحُ الرَّعِيَّةُ .

با عدالت است ، که کار مردم اصلاح می‌شود .

غرر الحكم : 4215

### حدیث - 35

امام علی علیه السلام :

بِالْعَدْلِ تَتَضَاعَفُ الْبَرَكَاتُ .

به سبب عدالت ، برکتها دوچندان می شود .

غرر الحكم : 4211 منتخب میزان الحکمة : 360

### حدیث - 36

امام علی علیه السلام :

الْعَدْلُ نِظَامُ الْإِمْرَةِ .

عدالت ، نظام فرمانروایی است .

غرر الحكم : 774

### حدیث - 37

امام علی علیه السلام :

مَا عُمِّرَتِ الْبُلْدَانُ بِمِثْلِ الْعَدْلِ .

هیچ چیز مانند عدالت، شهرها را آباد نکرده است.

غرر الحكم : 9543

### حدیث - 38

امام صادق علیه السلام :

ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهَا: الْأَمْنُ وَالْعَدْلُ وَالْخَصْبُ؛

سه چیز است که مردم به آنها نیاز دارند: امنیت، عدالت و رفاه.

تحف العقول، ص 320

### حدیث - 39

امام صادق علیه السلام :

الْعَدْلُ أَحْلَى مِنْ الْمَاءِ يُصِيبُهُ الظَّمَانُ؛

عدالت، گواراتر از آبی است که تشنه به آن می رسد.

الکافی، ج 2، ص 146

### حدیث - 40

رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند :

الْعَدْلُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْأُمَرَاءِ أَحْسَنُ، وَالسَّخَاءُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْأَغْنِيَاءِ  
أَحْسَنُ، الْوَرَعُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْعُلَمَاءِ أَحْسَنُ، الصَّبْرُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْفُقَرَاءِ  
أَحْسَنُ، التَّوْبَةُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الشَّبَابِ أَحْسَنُ، الْحَيَاءُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي النِّسَاءِ  
أَحْسَنُ؛

عدالت نیکو است اما از دولتمردان نیکوتر، سخاوت نیکو است اما از

ثروتمندان نیکوتر؛ تقوا نیکو است اما از علما نیکوتر؛ صبر نیکو است اما از فقرا

نیکوتر، توبه نیکو است اما از جوانان نیکوتر و حیا نیکو است اما از زنان نیکوتر.

(نهج الفصاحه، ح 2006)

#### حدیث - 41

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

عَدْلُ سَاعَةِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً قِيَامَ لَيْلِهَا وَصِيَامَ نَهَارِهَا؛  
ساعتی عدالت بهتر از هفتاد سال عبادت است که شب‌هایش به نماز و روزهایش به روزه بگذرد.

مشكاة الانوار، ص 544

#### حدیث - 42

امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مَنْ وَصَفَ عَدْلًا ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ؛  
پشیمان ترین شخص در روز قیامت، کسی است که برای مردم از عدالت سخن بگوید، اما خودش به دیگران عدالت روا ندارد.

(وسائل الشیعه، ج 15، ص 295)

#### حدیث - 43

امام علی علیه السلام فرمودند:

لَا تُؤَيِّسِ الضُّعْفَاءَ مِنْ عَدْلِكَ؛

ضعیفان را از دادگری خود ، ناامید مساز .  
غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 10225

#### حدیث - 44

امام علی علیه السلام فرمودند:  
لَيْسَ مِنَ الْعَدْلِ الْقَضَاءُ عَلَى الثَّقَةِ بِالظَّنِّ ؛  
داوری کردن درباره فرد امین ، با ظن و گمان ، عادلانه نیست .  
غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 7500

#### حدیث - 45

امام علی علیه السلام فرمودند:  
سِيَّاسَةُ الْعَدْلِ ثَلَاثٌ: لَيْنٌ فِي حَزْمٍ ، وَاسْتِقْصَاءٌ فِي عَدْلِ ، وَإِفْضَالٌ فِي قَصْدٍ ؛  
سیاست عادلانه را سه اصل است : نرمی در عین دوراندیشی ، به نهایت  
رساندن [اجرای تمام عیار] عدالت ، و بخشش در عین میانه‌روی .  
غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 5592

#### حدیث - 46

امام علی علیه السلام فرمودند:  
بِالْعَدْلِ تَتَضَاعَفُ الْبَرَكَاتُ ؛  
با عدالت ، برکت‌ها دوجندان می‌شود .  
غرر الحکم و درر الکلم، حدیث - 4211

#### حدیث - 47

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

من عامل الناس فلم يظلمهم و حدثهم فلم يكذبهم و وعدهم فلم يخلفهم فهو  
ممن كملت مروته و ظهرت عدالته و وجبت أخوته و حرمت غيبته؛  
هر که زمامدار مردم شود و ستمشان نکند و با آنها سخن کند و دروغشان  
نگوید و وعده شان دهد و تخلف نکند وی از جمله کسانی است که مروتش به  
کمال رسیده و عدالتش نمایان گشته و برادری با وی واجب و غیبتش حرام  
است.

نهج الفصاحه

#### حدیث - 48

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ما من أمير عشره إلّا و هو يؤتى به يوم القيمه مغلولاً حتّى يفكّه العدل أو  
يؤبقه الجور؛

هر که زمام دار ده تن باشد روز قیامت در غل بیارندش تا عدالت غل او باز  
کند یا ستم هلاکش کند.

نهج الفصاحه

#### حدیث - 49

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

ما من أحد أفضل عند الله من إمام إن قال صدق و إن حكم عدل؛  
هیچ کس نزد خدا از پیشوائی که چون گوید راست گوید و چون حکم کند  
عدالت کند برتر نیست.  
نهج الفصاحه

#### حدیث - 50

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

العدل حسن و لكن فى الامراء أحسن، السّخاء حسن و لكن فى الأغنياء  
أحسن، الورع حسن و لكن فى العلماء أحسن، الصّبر حسن و لكن فى الفقراء  
أحسن، التّوبه حسن و لكن فى الشّباب أحسن، الحياء حسن و لكن فى النّساء  
أحسن؛

عدالت نیک است ولی از زمامداران نیکوتر است، سخاوت نیک است ولی از  
اغنیاء نیکوتر است، تقوی نیک است ولی از علما نیکوتر است صبر نیک است  
ولی از فقرا نیکوتر است. توبه نیک است ولی از جوانان نیکوتر است شرم نیک  
است ولی از زنان نیکوتر است.  
نهج الفصاحه

### حدیث - 51

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

عدل ساعه خير من عباده سنه؛

یک ساعت عدالت از یک سال عبادت بهتر است.

نهج الفصاحه

### حدیث - 52

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

إذا حکمتُم فاعدلوا و إذا قلتُم فأحسنوا فإنَّ اللهَ محسنٌ یحبُّ المحسنین؛

وقتی حکم می کنید به عدل رفتار کنید و وقتی سخن میگوئید نیک گوئید

زیرا خدا نیک است و نیکوکاران را دوست دارد.

نهج الفصاحه

### حدیث - 53

پیامبر اکرم ﷺ :

جماعُ التَّقوی فی قولِهِ تَعَالی: إِنَّ اللهَ یَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ؛

عصاره تقوا در این گفته خداوند آمده است: خداوند به عدالت و نیکی فرمان

می دهد.

مشكاة الأنوار، ص 95.

#### حدیث - 54

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند:

لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا يُؤْخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوَى غَيْرَ مُتَعَتِّعٍ؛

ملتّی که نتوان در میان آنان بدون دله‌ره، حقّ ضعیف را از قوی گرفت، هرگز

قابل ستایش نیست.

تحف العقول، ص 142.

#### حدیث - 55

امام علی علیه السلام :

خَيْرُ الْمُلُوكِ مَنْ أَمَاتَ الْجَوْرَ وَ أَحْيَى الْعَدْلَ؛

بهترین فرمانروا کسی است که ظلم را از بین ببرد و عدل را زنده کند.

غررالحکم، ج 3، ص 431، ح 5005 .

#### حدیث - 56

حضرت فاطمه زهرا علیه السلام می فرمایند:

فَرَضَ اللَّهُ... الْعَدْلَ تَسْكِينًا لِلْقُلُوبِ؛

خداوند عدالت را برای آرامش دل‌ها، واجب کرد.

علل الشرایع، ج 1، ص 248، ح 2.

### حدیث - 57

امام علی علیه السلام :

إِنَّ فِي الْعَدْلِ سَعَةً وَمَنْ ضَاقَ عَلَيْهِ الْعَدْلُ فَالْجَوْرُ عَلَيْهِ أَضِيقُ؛

به راستی که در عدالت گشایش است و هر کس عدالت بر او تنگ آید،  
بی عدالتی بر وی تنگ تر خواهد بود.  
نهج البلاغه، خطبه 15.

### حدیث - 58

امام علی علیه السلام :

مَنْ عَمِلَ بِالْعَدْلِ حَصَّنَ اللَّهُ مُلْكَهُ؛

هر کس به عدالت رفتار کند، خداوند حکومتش را حفظ خواهد کرد.  
غررالحکم، ج 5، ص 355، ح 8722 .

### حدیث - 59

امام علی علیه السلام :

لَا عَدْلَ أَفْضَلَ مِنْ رَدِّ الْمَظَالِمِ؛

هیچ عدالتی بهتر از بازگرداندن حقوق پایمال شده نیست.  
غررالحکم، ج 6، ص 415، ح 10841.

## حدیث - 60

رسول اکرم ﷺ :

مَا مِنْ أَحَدٍ يَكُونُ عَلَى شَيْءٍ مِنْ أُمُورِ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَلَّتْ أَمْ كَثُرَتْ فَلَا يَعْدِلُ فِيهِمْ إِلَّا كَبَّهُ اللَّهُ فِي النَّارِ؛

هر کس کاری از کارهای کوچک و یا بزرگ این امت را در دست بگیرد و در میانشان عدالت را اجرا نکند خداوند او را به رو، در آتش خواهد افکند.  
مستدرک علی الصحیحین، ج 4، ص 90.

## حدیث - 61

رسول اکرم ﷺ :

مَهْدَى أُمَّتِي الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْرًا وَ ظُلْمًا؛  
مهدی امت من کسی است که هنگام پر شدن زمین از بیداد و ظلم، آن را پر از قسط و عدل خواهد کرد.  
کتاب سلیم بن قیس، ص 429.

## حدیث - 62

امام علی علیه السلام :

الْعَدْلُ أَفْضَلُ مِنَ الشَّجَاعَةِ لِأَنَّ النَّاسَ لَوْ اسْتَعْمَلُوا الْعَدْلَ عُمُومًا فِي جَمِيعِهِمْ لَاسْتَغْنَوْا عَنِ الشَّجَاعَةِ؛

عدالت بهتر از شجاعت است، زیرا اگر مردم همگی عدالت را درباره یکدیگر به کار گیرند، از شجاعت بی نیاز می شوند.

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج 20، ص 333، ح 816.

### حدیث - 63

امام علی علیه السلام :

أَحْسَنُ الْعَدْلِ نُصْرَةُ الْمَظْلُومِ؛

بهترین عدالت یاری مظلوم است.

غررالحکم، ج 2، ص 394، ح 2977.

### حدیث - 64

امام علی علیه السلام :

اسْتَعْمِلِ الْعَدْلَ وَاحْذَرْ الْعُسْفَ وَالْحَيْفَ فَإِنَّ الْعُسْفَ يَعُودُ بِالْجَلَاءِ وَالْحَيْفَ يَدْعُوا

إِلَى السَّيْفِ؛

عدالت را اجرا کن و از زورگویی و ستمگری پرهیز زیرا زورگویی مردم را

به ترک از وطن وامی دارد، و ستم آنان را به قیام مسلحانه می کشاند.

نهج البلاغه، حکمت 476.

### حدیث - 65

امام علی علیه السلام :

قُلُوبُ الرِّعْيَةِ خَزَائِنُ رَاعِيهَا فَمَا أَوْدَعَهَا مِنْ عَدْلٍ أَوْ جَوْرٍ وَجَدَهُ؛

دل‌های مردم صندوقچه‌های حاکم است، پس آنچه از عدالت و یا ظلم در آنها بگذارد، همان را خواهد دید.

غررالحکم، ج 4، ص 521، ح 6825.

#### حدیث - 66

امام علی علیه السلام :

إِنَّ الْعَدْلَ مِيزَانُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ الَّذِي وَضَعَهُ فِي الْخَلْقِ وَنَصَبَهُ لِإِقَامَةِ الْحَقِّ فَلَا تُخَالِفُهُ فِي مِيزَانِهِ وَلَا تُعَارِضُهُ فِي سُلْطَانِهِ؛

به‌راستی که عدالت ترازوی (معیار) خدای سبحان است که در میان خلق نهاده است و برای برپاداشتن حق نصب فرموده، پس در ترازوی خداوند با او مخالفت نکن و با حکومتش مقابله ننما.

غررالحکم، ج 2، ص 508، ح 3464.

#### حدیث - 67

امام علی علیه السلام :

اجْعَلِ الدِّينَ كَهْفَكَ وَالْعَدْلَ سَيْفَكَ تَنْجُ مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَتُظْفَرُ عَلَى كُلِّ عَدُوٍّ؛

دین را پناهگاه و عدالت را اسلحه خود قرار ده تا از هر بدی نجات پیدا کنی و بر هر دشمنی پیروز گردی.

غررالحکم، ج 2، ص 221، ح 2433.

## حدیث - 68

رسول اکرم ﷺ :

إِذَا حَكَمُوا بِغَيْرِ عَدْلٍ ارْتَفَعَتِ الْبَرَكَاتُ؛

هنگامی که به غیر عدالت حکم کنند، برکت‌ها از بین می‌روند.

معدن الجواهر، ص 73.

## حدیث - 69

رسول اکرم ﷺ :

عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً قِيَامَ لَيْلِهَا وَصِيَامَ نَهَارِهَا؛

ساعتی عدالت بهتر از هفتاد سال عبادت است که شب‌هایش به نماز و

روزهایش به روزه بگذرد.

مشكاة الأنوار، ص 544.

## حدیث - 70

امام صادق علیه السلام :

النَّاسُ يَسْتَغْنُونَ إِذَا عُدِلَ بَيْنَهُمْ وَتُنْزِلُ السَّمَاءُ رِزْقَهَا وَتُخْرِجُ الْأَرْضُ بِرَكَّتِهَا بِإِذْنِ

اللَّهِ تَعَالَى؛

هنگامی که در میان مردم عدالت برقرار شود، بی‌نیاز می‌شوند و به اذن

خداوند متعال آسمان روزی خود را فرو می‌فرستد و زمین برکاتش را بیرون

می‌ریزد.

کافی، ج 3، ص 568، ح 6.

### حدیث - 71

امام صادق علیه السلام :

الْعَدْلُ أَحْلَى مِنَ الشَّهَدِ وَالْبَيْنُ مِنَ الزُّبْدِ وَأَطْيَبُ رِيحاً مِنَ الْمِسْكِ؛  
عدالت از عسل شیرین تر، از کره نرم تر و از مُشک خوشبو تر است.  
کافی، ج 2، ص 147، ح 15.

### حدیث - 72

امام صادق علیه السلام :

ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ يَحْتَاجُ النَّاسُ طَرّاً إِلَيْهَا: الْأَمْنُ وَالْعَدْلُ وَالْخِصْبُ؛  
سه چیز است که همه مردم به آنها نیاز دارند: امنیت، عدالت و آسایش.  
تحف العقول، ص 320.

### حدیث - 73

امام صادق علیه السلام :

إِنَّ النَّاسَ يَسْتَغْنُونَ إِذَا عُدِلَ بَيْنَهُمْ وَ تُنْزِلُ السَّمَاءُ رِزْقَهَا وَ تُخْرِجُ الْأَرْضُ بُرْكَتَهَا  
بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى ؛  
اگر در میان مردم عدالت برقرار شود، همه بی نیاز می شوند و به اذن خداوند  
متعال آسمان روزی خود را فرو می فرستد و زمین برکت خویش را بیرون  
می ریزد.

(کافی، ج 3، ص 568، ح 6 .)

#### حدیث - 74

امام صادق علیه السلام :

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَدْلَ؛

خداوند عدالت را دوست دارد.

محاسن، ج 2، ص 108.

#### حدیث - 75

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایند:

الْعَدْلُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْأَمْثَالِ أَحْسَنُ، وَالسَّخَاءُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْأَغْنِيَاءِ  
أَحْسَنُ، الْوَرَعُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْعُلَمَاءِ أَحْسَنُ، الصَّبْرُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْفُقَرَاءِ  
أَحْسَنُ، التَّوْبَةُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الشَّبَابِ أَحْسَنُ، الْحَيَاءُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي النِّسَاءِ  
أَحْسَنُ؛

عدالت نیکو است اما از دولتمردان نیکوتر، سخاوت نیکو است اما از  
ثروتمندان نیکوتر؛ تقوا نیکو است اما از علما نیکوتر؛ صبر نیکو است اما از فقرا  
نیکوتر، توبه نیکو است اما از جوانان نیکوتر و حیا نیکو است اما از زنان  
نیکوتر.

نهج الفصاحه، ح 2006

## حدیث - 76

حضرت فاطمه زهرا علیها السلام می فرمایند :  
فَفَرَضَ اللَّهُ الْإِيمَانَ تَطْهِيرًا مِنَ الشَّرِّ... وَالْعَدْلَ تَسْكِينًا لِلْقُلُوبِ؛  
خداوند ایمان را برای پاکی از شرک... و عدل و داد را برای آرامش دل‌ها  
واجب نمود.  
من لایحضره الفقیه، ج 3، ص 568 .

## حدیث - 77

امام صادق علیه السلام می فرمایند:  
إِنَّ النَّاسَ يَسْتَغْنُونَ إِذَا عُدِلَ بَيْنَهُمْ وَ تُنْزِلُ السَّمَاءُ رِزْقَهَا وَ تُخْرِجُ الْأَرْضُ بُرْكَتَهَا  
بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى؛  
اگر در میان مردم عدالت برقرار شود، همه بی‌نیاز می‌شوند و به اذن خداوند  
متعال آسمان روزی خود را فرو می‌فرستد و زمین برکت خویش را بیرون  
می‌ریزد.  
کافی، ج 3، ص 568، ح 6

## حدیث - 78

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می فرمایند:  
الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَ الْفُرْقَةُ عَذَابٌ؛  
وحدت مایه رحمت ، و تفرقه موجب عذاب است.

### حدیث - 79

امام علی علیه السلام می فرمایند:

مَنْ عَمِلَ بِالْعَدْلِ حَصَّنَ اللَّهُ مُلْكَهُ

هر کس به عدالت رفتار کند، خداوند حکومتش را حفظ خواهد کرد.

غررالحکم، ج 5، ح 8722

### حدیث - 80

امام علی علیه السلام فرمودند:

ثُبَاتُ الدُّوْلِ بِإِقَامَةِ سُنَنِ الْعَدْلِ؛

پایداری دولتها به برپا داشتن راه و رسم دادگری است.

غررالحکم و دررالكلم، ح 4715

### حدیث - 81

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

جَمَاعُ التَّقْوَى فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ؛

عصاره تقوا در این گفته خداوند آمده است: خداوند به عدالت و نیکی فرمان

می دهد.

(کافی، ج 2، ص 82، ح 4)

## حدیث - 82

امام علی علیه السلام فرمودند:

قُلُوبُ الرِّعِيَةِ خَزَائِنُ رَاعِيهَا فَمَا أَوْدَعَهَا مِنْ عَدْلٍ أَوْ جَوْرِ وَجَدَهُ

دل‌های مردم صندوقچه‌های حاکم است، پس آنچه از عدالت و یا ظلم در آنها بگذارد، همان را خواهد دید.

(غررالحکم، ج 4، ص 521، ح 6825)

## حدیث - 83

امام علی علیه السلام فرمودند:

أَحْسَنُ الْعَدْلِ نُصْرَةُ الْمَظْلُومِ

بهترین عدالت یاری مظلوم است.

(غررالحکم، ج 2، ح 2977)

## حدیث - 84

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

عَدْلُ سَاعَةِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً قِيَامَ لَيْلِهَا وَصِيَامَ نَهَارِهَا

ساعتی عدالت بهتر از هفتاد سال عبادت است که شب‌هایش به نماز و روزهایش به روزه بگذرد.

(مشكاة الأنوار، ص 544)

### حدیث - 85

امام علی علیه السلام فرمودند:  
أَحْسَنُ الْعَدْلِ نُصْرَةُ الْمَظْلُومِ  
بهترین عدالت یاری مظلوم است.  
(غررالحکم، ج 2، ح 2977)

### حدیث - 86

رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:  
عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً قِيَامَ لَيْلِهَا وَ صِيَامَ نَهَارِهَا  
ساعتی عدالت بهتر از هفتاد سال عبادت است که شب‌هایش به نماز و  
روزهایش به روزه بگذرد.  
(مشكاة الأنوار، ص 544)

### حدیث - 87

امام صادق علیه السلام فرمودند:  
الْعَدْلُ أَحْلَى مِنَ الشَّهَدِ وَالْيَنُّ مِنَ الزُّبْدِ وَاطْيَبُ رِيحاً مِنَ الْمِسْكِ؛  
عدل شیرین تر از عسل و نرم تر از کف و خوشبو تر از مشک است.  
(جهاد با نفس، ح 342)

## حدیث - 88

امام علی علیه السلام فرمودند:

لیس من العدل القضاء علی الثقة بالظن

داوری در حق افراد مورد اطمینان با تکیه بر گمان از عدالت دور است.

( نهج البلاغه )

## حدیث - 89

امام صادق علیه السلام فرمودند:

ان من اعظم الناس حسره يوم القيامة، من وصف عدلا ثم خالفه الى غيره.

پشیمان ترین شخص در روز قیامت، کسی است که برای مردم از عدالت

سخن بگوید، اما خودش به دیگران عدالت روا ندارد.

(وسائل الشیعه، ج 15، ص 295)

## حدیث - 90

قال الامام علی علیه السلام : ملاکُ السَّیاسةِ العَدْلُ.

امام علی علیه السلام فرمودند: ملاک و اساس سیاست، عدالت است.

«میزان الحکمه، ح 9016»

## سیاست و مردم داری

### حدیث - 1

قال رسول الله ﷺ : مَنْ عَمِلَ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ، مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ.  
رسول خدا ﷺ فرمودند: هر کس کاری را بدون شناخت انجام دهد، تباه کاری او بیشتر است از آنچه سامان می دهد.  
«تحف العقول، ص 47»

### حدیث - 2

قال رسول الله ﷺ : مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ حَاجَةً كَانَ كَمَنْ عَبَدَ اللَّهَ دَهْرَهُ.  
رسول خدا ﷺ فرمودند: کسی که حاجت برادر مؤمن خود را برآورده سازد، مانند کسی است که عمر خود را به عبادت گذرانده باشد.  
«أمالی شیخ طوسی، ص 481»

### حدیث - 3

قال رسول الله ﷺ : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَفِ إِذَا وَعَدَ.  
رسول خدا ﷺ فرمودند: هر که به خدا و روز معاد ایمان دارد باید به وعده خود عمل کند.

«الكافی، ج 2، ص 364»

#### حدیث - 4

قال رسول الله ﷺ : لا يزالُ الناسُ بخيرٍ ما أمرُوا بالمَعروفِ و نهوا عَنِ الْمُنكَرِ و تعاونُوا عَلَى البرِّ و اتَّقَوْى .  
رسول خدا ﷺ فرمودند: مردم همیشه در خیر خواهند بود تا وقتی که امر به معروف و نهی از منکر می کنند و در نیکی و پرهیزکاری یکدیگر را یاری می رسانند.

«تهذيب الأحكام، ج 6، ص 181»

#### حدیث - 5

قال رسول الله ﷺ : قُلِ الْحَقُّ و لا تأخُذَكَ فِى اللَّهِ لَوْمَةٌ لائمٍ .  
رسول خدا ﷺ فرمودند: حق را بگو و در راه خدا از ملامت هیچ ملامت گری، نه راس.  
«كنز العمال، ح 43555»

#### حدیث - 6

قال الامام على عليه السلام : دَوْلَةُ الْكَرِيمِ تَظْهَرُ مَنَاقِبُهُ، دَوْلَةُ اللَّئِيمِ تَكْشِفُ مَسَاوِيَهُ و مَعَايِبُهُ .  
امام على عليه السلام فرمودند: جوانمرد اگر به دولت برسد، مناقبش آشکار گردد، و فرومایه اگر به دولت رسد، بدی ها و عیوبش آشکار گردد.

«غرر الحکم، ح 7828 و 7829»

## حدیث - 7

قال الامام علی عليه السلام : ما ايقن بالله من لم يرع عهوده و ذمته.  
امام علی عليه السلام فرمودند: به خدا یقین ندارد کسی که عهد و پیمان خود را فرو گذارد.

«غرر الحکم، ح 9577»

## حدیث - 8

قال الامام علی عليه السلام : من واجب حقوق الله على العباد النصيحة بمبلغ جُهدِهِم و التَّعاونُ على إقامة الحق بينهم.  
امام علی عليه السلام فرمودند: از حقوقی که خدا بر بندگان واجب کرده، خیرخواهی به اندازه توان و یاری کردن یکدیگر برای برپایی حق در میان خود است.

«نهج البلاغه، خطبه 216»

## حدیث - 9

قال الامام علی عليه السلام : طلبُ التعاونِ على إقامة الحق ديانةً و أمانةً.  
امام علی عليه السلام فرمودند: درخواست همکاری برای برپا کردن حق، نشانه دیانت و امانت (داری) است.

«عیون الحکم و المواعظ، ح 5563»

## حدیث - 10

قال الامام علی علیه السلام : فَاخْفِضْ لَهُ جَنَاحَكَ وَ اَلِنْ لَهُمْ جَانِبَكَ وَ ابْسُطْ لَهُمْ وَجْهَكَ وَ آسِ بَيْنَهُمْ فِي اللَّحْظَةِ وَ النَّظَرَةِ.

امام علی علیه السلام فرمودند: بال های محبت خود را بر آنان بگستر و با آنان نرم خو و گشاده رو باش و مساوات را در توجه و نگاه خود (به آنان)، مراعات کن. «نهج البلاغه، نامه 27»

## حدیث - 11

قال الامام علی علیه السلام : أَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَ اصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ ... وَ لَا تُحَسِّمُوا أَحَدًا عَنْ حَاجَتِهِ وَ لَا تَحْبِسُوهُ عَنْ طَلِبَتِهِ.

امام علی علیه السلام فرمودند: داد مردم را از خود بستانید و در برآوردن نیازهایشان شکمیا باشید ... کسی را برای نیازش شرمگین نسازید و از خواسته اش باز مدارید. «نهج البلاغه، نامه 51»

## حدیث - 12

قال الامام علی علیه السلام : لَا يَكُنْ لَكَ إِلَى النَّاسِ سَفِيرٌ إِلَّا لِسَانُكَ وَ لَا حَاجِبٌ إِلَّا وَجْهَكَ.

امام علی علیه السلام فرمودند: میان تو و مردم رابطی جز زبانت و پرده ای جز چهره ات نباشد.

«نهج البلاغه، نامه 67»

### حدیث - 13

قال الامام علی عليه السلام : اَجْعَلْ لِرَاسِ كُلِّ امْرِئٍ مِنْ اُمُورِكَ رَأْسًا مِنْهُمْ، لَا يَتَقَهَّرُهُ كَبِيرُهَا وَلَا يَتَشَتُّ عَلَيْهِ كَثِيرُهَا.

امام علی عليه السلام فرمودند: برای سامان دادن به هر یک از کارهایت، سرپرستی از میان آنان بگمار که بزرگی کار، او را مقهور خود نسازد و بسیاری آن، آشفته اش نکند.

«نهج البلاغه، نامه 53»

### حدیث - 14

قال الامام علی عليه السلام : اِيَّاكَ وَالِاسْتِثْنَاءَ بِمَا النَّاسُ فِيهِ اُسُوَةٌ.

امام علی عليه السلام فرمودند: پرهیز از آن که چیزی را به خود مخصوص کنی که مردم همه در آن یکسانند.

«نهج البلاغه، نامه 53»

### حدیث - 15

قال الامام علی عليه السلام : مِنْ دَلَائِلِ الدَّوْلَةِ قَلَّةُ الْغَفْلَةِ.

امام علی عليه السلام فرمودند: از نشانه های (پایداری) دولت، کمی غفلت از کارها است.

«غررالحکم، ح 9410»

### حدیث - 16

قال الامام علی علیه السلام : حُسْنُ السَّيْرِ جَمَالُ الْقُدْرَةِ وَ حِصْنُ الْإِمْرَةِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: رفتار نیکو، نشان زیبایی قدرت و پناهگاه زمام  
داری است.

«غررالحکم، ح 4847»

### حدیث - 17

قال الامام علی علیه السلام : مَنْ كَثُرَ جَمِيلُهُ أَجْمَعَ النَّاسُ عَلَى تَفْضِيلِهِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: آن که نیکی ها و فضایلش فراوان شود، مردم بر  
برتری اش اتفاق کنند.

«عیون الحکم و المواعظ، ح 8218»

### حدیث - 18

قال الامام علی علیه السلام : مَنْ سَمَا إِلَى الرِّيَاسَةِ صَبَرَ عَلَى مَضَضِ السِّيَاسَةِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: هر کس بر مسند سیاست نشیند، باید بر رنج سیاست  
صبر کند.

«میزان الحکمه، ح 9002»

## حدیث - 19

قال الامام على عليه السلام : ثَبَاتُ الدُّوْلِ بِإِقَامَةِ سُنَنِ الْعَدْلِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: پایداری دولت ها به برپاداشتن راه و رسم دادگری است.

«غررالحکم، ح 4715»

## حدیث - 20

قال الامام على عليه السلام : رَأْسُ السِّيَاسَةِ اسْتِعْمَالُ الرَّفْقِ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: پایه سیاست، مدارا کردن است.  
«میزان الحکمه، ح 9019»

## حدیث - 21

قال الامام على عليه السلام : حُسْنُ السِّيَاسَةِ يَسْتَدِيمُ الرِّئَاسَةَ.  
امام علی علیه السلام فرمودند: سیاست نیکو، موجب پابندگی و دوام ریاست است.  
«میزان الحکمه، ح 8998»

## حدیث - 22

قال الامام على عليه السلام : مِنْ أَمَارَاتِ الدَّوْلَةِ الْيَقِظَةُ لِحِرَاسَةِ الْأُمُورِ.

امام علی علیه السلام فرمودند: از نشانه های (پایداری) دولت، هوشیاری در سامان دادن کارها است.

«غررالحکم، ح 9360»

### حدیث - 23

قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مِنْ الْعَامِلِ إِذَا عَمِلَ أَنْ يُحْسِنَ.  
رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: خدای تعالی دوست دارد وقتی کسی کاری می کند، آن را به خوبی انجام دهد.

«میزان الحکمه، ح 14371»

## فهرست مطالب

|    |                 |
|----|-----------------|
| 3  | ..... حاکم      |
| 3  | ..... حدیث - 1  |
| 3  | ..... حدیث - 2  |
| 4  | ..... حدیث - 3  |
| 4  | ..... حدیث - 4  |
| 4  | ..... حدیث - 5  |
| 5  | ..... حدیث - 6  |
| 5  | ..... حدیث - 7  |
| 6  | ..... حدیث - 8  |
| 6  | ..... حدیث - 9  |
| 7  | ..... حدیث - 10 |
| 7  | ..... حدیث - 11 |
| 7  | ..... حدیث - 12 |
| 8  | ..... حدیث - 13 |
| 8  | ..... حدیث - 14 |
| 9  | ..... حدیث - 15 |
| 9  | ..... حدیث - 16 |
| 10 | ..... حدیث - 17 |
| 10 | ..... حدیث - 18 |
| 11 | ..... حدیث - 19 |
| 11 | ..... حدیث - 20 |

|          |           |
|----------|-----------|
| 11 ..... | حدیث - 21 |
| 12 ..... | حدیث - 22 |
| 12 ..... | حدیث - 23 |
| 12 ..... | حدیث - 24 |
| 13 ..... | حدیث - 25 |
| 13 ..... | حدیث - 26 |
| 13 ..... | حدیث - 27 |
| 14 ..... | حدیث - 28 |
| 14 ..... | حدیث - 29 |
| 15 ..... | حدیث - 30 |
| 15 ..... | حدیث - 31 |
| 15 ..... | حدیث - 32 |
| 16 ..... | حدیث - 33 |
| 16 ..... | حدیث - 34 |
| 17 ..... | حدیث - 35 |
| 17 ..... | حدیث - 36 |
| 18 ..... | حدیث - 37 |
| 18 ..... | حدیث - 38 |
| 18 ..... | حدیث - 39 |
| 19 ..... | حدیث - 40 |
| 19 ..... | حدیث - 41 |
| 20 ..... | حدیث - 42 |
| 20 ..... | حدیث - 43 |
| 21 ..... | حدیث - 44 |

|          |           |
|----------|-----------|
| 21 ..... | 45 - حدیث |
| 21 ..... | 46 - حدیث |
| 22 ..... | 47 - حدیث |
| 22 ..... | 48 - حدیث |
| 23 ..... | 49 - حدیث |
| 23 ..... | 50 - حدیث |
| 23 ..... | 51 - حدیث |
| 24 ..... | 52 - حدیث |
| 24 ..... | 53 - حدیث |
| 24 ..... | 54 - حدیث |
| 25 ..... | 55 - حدیث |
| 25 ..... | 56 - حدیث |
| 26 ..... | 57 - حدیث |
| 26 ..... | 58 - حدیث |
| 27 ..... | 59 - حدیث |
| 27 ..... | 60 - حدیث |
| 27 ..... | 61 - حدیث |
| 28 ..... | 62 - حدیث |
| 28 ..... | 63 - حدیث |
| 29 ..... | 64 - حدیث |
| 29 ..... | 65 - حدیث |
| 30 ..... | 66 - حدیث |
| 30 ..... | 67 - حدیث |
| 30 ..... | 68 - حدیث |

|          |                      |
|----------|----------------------|
| 31 ..... | حدیث - 69            |
| 31 ..... | حدیث - 70            |
| 31 ..... | حدیث - 71            |
| 32 ..... | حدیث - 72            |
| 32 ..... | حدیث - 73            |
| 32 ..... | حدیث - 74            |
| 33 ..... | حدیث - 75            |
| 33 ..... | حدیث - 76            |
| 34 ..... | حکومت، مدیریت و خدمت |
| 34 ..... | حدیث - 1             |
| 34 ..... | حدیث - 2             |
| 35 ..... | حدیث - 3             |
| 35 ..... | حدیث - 4             |
| 35 ..... | حدیث - 5             |
| 36 ..... | حدیث - 6             |
| 36 ..... | حدیث - 7             |
| 36 ..... | حدیث - 8             |
| 37 ..... | حدیث - 9             |
| 37 ..... | حدیث - 10            |
| 38 ..... | حدیث - 11            |
| 38 ..... | حدیث - 12            |
| 38 ..... | حدیث - 13            |
| 39 ..... | حدیث - 14            |
| 39 ..... | حدیث - 15            |

|          |           |
|----------|-----------|
| 39 ..... | حدیث - 16 |
| 40 ..... | حدیث - 17 |
| 40 ..... | حدیث - 18 |
| 40 ..... | حدیث - 19 |
| 41 ..... | حدیث - 20 |
| 41 ..... | حدیث - 21 |
| 41 ..... | حدیث - 22 |
| 42 ..... | حدیث - 23 |
| 42 ..... | حدیث - 24 |
| 43 ..... | حدیث - 25 |
| 43 ..... | حدیث - 26 |
| 43 ..... | حدیث - 27 |
| 44 ..... | حدیث - 28 |
| 44 ..... | حدیث - 29 |
| 44 ..... | حدیث - 30 |
| 45 ..... | حدیث - 31 |
| 45 ..... | حدیث - 32 |
| 45 ..... | حدیث - 33 |
| 46 ..... | حدیث - 34 |
| 46 ..... | حدیث - 35 |
| 46 ..... | حدیث - 36 |
| 47 ..... | حدیث - 37 |
| 47 ..... | حدیث - 38 |
| 48 ..... | حدیث - 39 |

|          |           |
|----------|-----------|
| 48 ..... | حدیث - 40 |
| 48 ..... | حدیث - 41 |
| 49 ..... | حدیث - 42 |
| 49 ..... | حدیث - 43 |
| 49 ..... | حدیث - 44 |
| 50 ..... | حدیث - 45 |
| 50 ..... | حدیث - 46 |
| 51 ..... | حدیث - 47 |
| 51 ..... | حدیث - 48 |
| 52 ..... | حدیث - 49 |
| 52 ..... | حدیث - 50 |
| 52 ..... | حدیث - 51 |
| 53 ..... | حدیث - 52 |
| 53 ..... | حدیث - 53 |
| 54 ..... | حدیث - 54 |
| 54 ..... | حدیث - 55 |
| 54 ..... | حدیث - 56 |
| 55 ..... | حدیث - 57 |
| 55 ..... | حدیث - 58 |
| 55 ..... | حدیث - 59 |
| 56 ..... | حدیث - 60 |
| 56 ..... | حدیث - 61 |
| 57 ..... | وحدت      |
| 57 ..... | حدیث - 1  |

|    |           |
|----|-----------|
| 57 | حدیث - 2  |
| 58 | حدیث - 3  |
| 58 | حدیث - 4  |
| 58 | حدیث - 5  |
| 59 | حدیث - 6  |
| 59 | حدیث - 7  |
| 59 | حدیث - 8  |
| 60 | حدیث - 9  |
| 60 | حدیث - 10 |
| 61 | حدیث - 11 |
| 61 | حدیث - 12 |
| 61 | حدیث - 13 |
| 62 | حدیث - 14 |
| 62 | حدیث - 15 |
| 62 | حدیث - 16 |
| 63 | حدیث - 17 |
| 63 | حدیث - 18 |
| 63 | حدیث - 19 |
| 64 | حدیث - 20 |
| 64 | حدیث - 21 |
| 65 | حدیث - 22 |
| 65 | حدیث - 23 |
| 66 | حدیث - 24 |
| 66 | حدیث - 25 |

|    |           |
|----|-----------|
| 67 | حدیث - 26 |
| 67 | حدیث - 27 |
| 67 | حدیث - 28 |
| 68 | حدیث - 29 |
| 68 | حدیث - 30 |
| 68 | حدیث - 31 |
| 69 | حدیث - 32 |
| 69 | حدیث - 33 |
| 69 | حدیث - 34 |
| 70 | حدیث - 35 |
| 70 | حدیث - 36 |
| 70 | حدیث - 37 |
| 72 | تفرقه     |
| 72 | حدیث - 1  |
| 72 | حدیث - 2  |
| 72 | حدیث - 3  |
| 73 | حدیث - 4  |
| 73 | حدیث - 5  |
| 74 | حدیث - 6  |
| 74 | حدیث - 7  |
| 74 | حدیث - 8  |
| 75 | حدیث - 9  |
| 75 | حدیث - 10 |
| 76 | حدیث - 11 |

|    |                       |
|----|-----------------------|
| 76 | حدیث - 12             |
| 76 | حدیث - 13             |
| 77 | حدیث - 14             |
| 77 | حدیث - 15             |
| 78 | حدیث - 16             |
| 78 | حدیث - 17             |
| 78 | حدیث - 18             |
| 79 | حدیث - 19             |
| 79 | حدیث - 20             |
| 79 | حدیث - 21             |
| 80 | حدیث - 22             |
| 80 | حدیث - 23             |
| 80 | حدیث - 24             |
| 81 | حدیث - 25             |
| 81 | حدیث - 26             |
| 81 | حدیث - 27             |
| 82 | حدیث - 28             |
| 83 | عدالت و حفظ بیت المال |
| 83 | حدیث - 1              |
| 83 | حدیث - 2              |
| 84 | حدیث - 3              |
| 84 | حدیث - 4              |
| 85 | حدیث - 5              |
| 85 | حدیث - 6              |

|    |           |
|----|-----------|
| 86 | حدیث - 7  |
| 87 | حدیث - 8  |
| 87 | حدیث - 9  |
| 88 | حدیث - 10 |
| 88 | حدیث - 11 |
| 89 | حدیث - 12 |
| 89 | حدیث - 13 |
| 90 | حدیث - 14 |
| 90 | حدیث - 15 |
| 91 | حدیث - 16 |
| 92 | حدیث - 17 |
| 92 | حدیث - 18 |
| 93 | حدیث - 19 |
| 93 | حدیث - 20 |
| 94 | حدیث - 21 |
| 94 | حدیث - 22 |
| 95 | حدیث - 23 |
| 95 | حدیث - 24 |
| 96 | حدیث - 25 |
| 96 | حدیث - 26 |
| 97 | حدیث - 27 |
| 97 | حدیث - 28 |
| 98 | حدیث - 29 |
| 98 | حدیث - 30 |

|           |           |
|-----------|-----------|
| 98 .....  | حدیث - 31 |
| 99 .....  | حدیث - 32 |
| 99 .....  | حدیث - 33 |
| 99 .....  | حدیث - 34 |
| 100 ..... | حدیث - 35 |
| 100 ..... | حدیث - 36 |
| 100 ..... | حدیث - 37 |
| 101 ..... | حدیث - 38 |
| 101 ..... | حدیث - 39 |
| 101 ..... | حدیث - 40 |
| 102 ..... | حدیث - 41 |
| 102 ..... | حدیث - 42 |
| 102 ..... | حدیث - 43 |
| 103 ..... | حدیث - 44 |
| 103 ..... | حدیث - 45 |
| 103 ..... | حدیث - 46 |
| 104 ..... | حدیث - 47 |
| 104 ..... | حدیث - 48 |
| 105 ..... | حدیث - 49 |
| 105 ..... | حدیث - 50 |
| 106 ..... | حدیث - 51 |
| 106 ..... | حدیث - 52 |
| 106 ..... | حدیث - 53 |
| 107 ..... | حدیث - 54 |

|           |           |
|-----------|-----------|
| 107 ..... | حدیث - 55 |
| 107 ..... | حدیث - 56 |
| 108 ..... | حدیث - 57 |
| 108 ..... | حدیث - 58 |
| 108 ..... | حدیث - 59 |
| 109 ..... | حدیث - 60 |
| 109 ..... | حدیث - 61 |
| 109 ..... | حدیث - 62 |
| 110 ..... | حدیث - 63 |
| 110 ..... | حدیث - 64 |
| 110 ..... | حدیث - 65 |
| 111 ..... | حدیث - 66 |
| 111 ..... | حدیث - 67 |
| 112 ..... | حدیث - 68 |
| 112 ..... | حدیث - 69 |
| 112 ..... | حدیث - 70 |
| 113 ..... | حدیث - 71 |
| 113 ..... | حدیث - 72 |
| 113 ..... | حدیث - 73 |
| 114 ..... | حدیث - 74 |
| 114 ..... | حدیث - 75 |
| 115 ..... | حدیث - 76 |
| 115 ..... | حدیث - 77 |
| 115 ..... | حدیث - 78 |

|     |                   |
|-----|-------------------|
| 116 | حدیث - 79         |
| 116 | حدیث - 80         |
| 116 | حدیث - 81         |
| 117 | حدیث - 82         |
| 117 | حدیث - 83         |
| 117 | حدیث - 84         |
| 118 | حدیث - 85         |
| 118 | حدیث - 86         |
| 118 | حدیث - 87         |
| 119 | حدیث - 88         |
| 119 | حدیث - 89         |
| 119 | حدیث - 90         |
| 120 | سیاست و مردم داری |
| 120 | حدیث - 1          |
| 120 | حدیث - 2          |
| 120 | حدیث - 3          |
| 121 | حدیث - 4          |
| 121 | حدیث - 5          |
| 121 | حدیث - 6          |
| 122 | حدیث - 7          |
| 122 | حدیث - 8          |
| 122 | حدیث - 9          |
| 123 | حدیث - 10         |
| 123 | حدیث - 11         |

|           |             |
|-----------|-------------|
| 123 ..... | حدیث - 12   |
| 124 ..... | حدیث - 13   |
| 124 ..... | حدیث - 14   |
| 124 ..... | حدیث - 15   |
| 125 ..... | حدیث - 16   |
| 125 ..... | حدیث - 17   |
| 125 ..... | حدیث - 18   |
| 126 ..... | حدیث - 19   |
| 126 ..... | حدیث - 20   |
| 126 ..... | حدیث - 21   |
| 126 ..... | حدیث - 22   |
| 127 ..... | حدیث - 23   |
| 128 ..... | فہرست مطالب |